

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 102003/B/2020/36114638418639620

ZAHRANIČNOOBCHODNÉ VZŤAHY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY SO SRBSKOM

Bakalárska práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

ZAHRANIČNOOBCHODNÉ VZŤAHY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY SO SRBSKOM

Bakalárska práca

Študijný program: medzinárodné podnikanie

Študijný odbor: ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného obchodu

Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Zubaľová, PhD.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

Lenka Babiarová

Pod'akovanie

Ďakujem vedúcej mojej bakalárskej práce Ing. Ľubici Zubaľovej, PhD. za odborné vedenie, pomoc a cenné rady, ktoré mi poskytla pri písaní práce.

ABSTRAKT

BABIAROVÁ, Lenka: *Zahraničnoobchodné vzťahy Slovenskej republiky so Srbskom* – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Zubaľová, PhD. – Bratislava: OF EU, 2020, x s.

Cieľom záverečnej práce je na základe vedeckých metód vyhodnotiť zahraničnoobchodné vzťahy Slovenskej republiky so Srbskom. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Obsahuje 10 grafov a 4 tabuľky. Prvá kapitola je venovaná zadefinovaniu zahraničnoobchodnej politiky a jej nástrojov, charakteristike zahraničnoobchodnej politiky Slovenskej republiky a Srbska. Druhá kapitola definuje hlavný a parciálne ciele práce, zároveň vymedzuje vedecké metódy použité pri jej spracovaní. Záverečná kapitola porovnáva zahraničný obchod Slovenskej republiky so zahraničným obchodom Srbska, analyzuje zahraničnoobchodné vzťahy Slovenskej republiky so Srbskom, porovnáva ich podnikateľské prostredie a vymedzuje prekážky, výhody a perspektívy obchodných vzťahov medzi krajinami. Výsledkom riešenia danej problematiky je vyhodnotenie zahraničnoobchodných vzťahov Slovenskej republiky so Srbskom a poukázanie na prekážky a perspektívy ich obchodných vzťahov.

Kľúčové slová:

Srbsko, Slovenská republika, zahraničnoobchodné vzťahy, zahraničnoobchodná politika

ABSTRACT

BABIAROVÁ, Lenka: *Foreign trade relations of Slovak republic with Serbia* – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of International Trade. – Supervisor of the thesis: Ing. Ľubica Zubaľová, PhD. – Bratislava: FC UE, 2020, x p.

The aim of the final thesis is to analyse the foreign trade relations of the Slovak Republic with Serbia on the basis of scientific methods. The thesis is divided into four chapters. It contains 10 graphs and 4 tables. The first chapter is dedicated to the definition of foreign trade policy and its tools and to the characteristics of foreign trade policy of the Slovak Republic and foreign trade policy of Serbia. The second chapter defines the main and partial aims of the thesis and specifies the methods used while writing the thesis. The final chapter includes the comparison between Slovak and Serbian external trade, the analysis of development of foreign trade relations of the Slovak Republic with Serbia and the comparison of their business environment. Furthermore, it specifies the barriers and perspectives of trade relations between them. The result of the final thesis is the analysis of development of foreign trade relations between the Slovak Republic and Serbia and the reference to barriers and perspectives of trade relations between them.

Key words:

Serbia, Slovak Republic, foreign trade relations, foreign trade policy

Obsah

Úvod	8
1. Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	9
1.1 Zahraničnoobchodná politika	9
1.1.1 Nástroje zahraničnoobchodnej politiky	11
1.2. Zahraničnoobchodná politika SR.....	13
1.2.1. Ciele Stratégie vonkajších ekonomických vzťahov 2014 – 2020.....	15
1.3. Európska integrácia Srbska a charakteristika jeho zahraničnoobchodnej politiky	17
1.3.1. Autonómne a zmluvné nástroje zahraničnoobchodnej politiky používané v obchode medzi SR a Srbskom	19
2. Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	21
2.1 Ciele práce	21
2.2 Metodika práce a metódy skúmania	21
3. Výsledky práce a diskusia	23
3.1. Komparácia zahraničného obchodu SR a Srbska	23
3.1.1 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu	27
3.1.2 Komoditná štruktúra zahraničného obchodu	29
3.2 Vývoj zahraničného obchodu SR so Srbskom v rokoch 2006 – 2018.....	31
3.2.1 Komoditná štruktúra obchodu medzi SR a Srbskom podľa nomenklatúry SITC	34
3.3 Priame zahraničné investície	37
3.4 Porovnanie podnikateľského prostredia SR a Srbska na základe Indexu Doing Business	39
3.5 Prekážky, výhody a perspektívy obchodných vzťahov SR so Srbskom.....	43
3.5.1 Priame zahraničné investície.....	43
3.5.2 Export.....	46
3.6 Diskusia	49
Záver	51
Zoznam použitej literatúry	53

Zoznam ilustrácií a tabuliek

Graf 1 Vývoj HDP a exportu tovaru SR a Srbska v r. 2006 – 2018 (v mld. EUR)	24
Graf 2 Vývoj zahraničného obchodu SR v r. 2006 – 2018 (v mld. EUR)	26
Graf 3 Vývoj zahraničného obchodu Srbska v r. 2006 – 2018 (v mld. EUR)	26
Graf 4 Vývoj zahraničného obchodu SR so Srbskom v r. 2006 – 2018 (v mil. EUR)	32
Graf 5 Vývoj obchodnej intenzity medzi SR a Srbskom v r. 2006 – 2018	33
Graf 6 Komoditná štruktúra dovozu SR zo Srbska podľa tried nomenklatúry SITC v r. 2006 – 2018 (v tis. EUR)	34
Graf 7 Vývoj importu tried SITC 5, SITC 6 a SITC 7 SR zo Srbska v r. 2006 – 2018 (v tis. EUR)	35
Graf 8 Komoditná štruktúra vývozu SR do Srbska podľa tried nomenklatúry SITC v r. 2006 – 2018 (v tis. EUR)	36
Graf 9 Vývoj exportu tried SITC 6, SITC 7 a SITC 9 SR do Srbska v r. 2006 – 2018 (v tis. EUR)	37
Graf 10 Prílev PZI v r. 2006 – 2018 (v mil. EUR)	39
Tabuľka 1 Hlavní obchodní partneri SR a Srbska v r. 2018 (v mld. EUR)	28
Tabuľka 2 Tovarová štruktúra zahraničného obchodu SR a Srbska v r. 2018 (v mld. EUR)	30
Tabuľka 3 Vyhodnotenie Indexu Doing Business 2020	40
Tabuľka 4 Vyhodnotenie kategórie Cezhraničné obchodovanie v rámci Indexu Doing Business 2020	42

Úvod

Región západný Balkán predstavuje strategické územie pre zachovanie bezpečnosti a stability EÚ. Najvyšší predstavitelia únie sa zhodujú na dôležitosti začlenenia krajín západného Balkánu do európskeho spoločenstva a zároveň všetky krajiny regiónu prejavili záujem o vstup do EÚ. Ich integrácia sa uskutočňuje na základe stabilizačných a asociačných dohôd, ktoré okrem iného postupne liberalizujú obchodné vzťahy medzi EÚ a jednotlivými krajinami západného Balkánu, čím sa krajiny pripravujú na začlenenie do vysoko konkurenčného jednotného trhu únie.

Okrem vidiny zachovania bezpečnosti a stability predstavuje región západný Balkán aj značný obchodný a investičný potenciál, v dôsledku čoho je v zahraničnoobchodnej stratégii SR definovaný ako prioritné územie na rozvoj, resp. diverzifikáciu exportných aktivít. Jednou z krajín, na ktoré sa kladie špeciálny dôraz, je Srbsko. Srbsko je najväčšou a jednou z najvyspelejších krajín západného Balkánu a zároveň náš najväčší obchodný partner spomedzi krajín regiónu. K rozvoju obchodných vzťahov SR so Srbskom vo významnej miere prispela práve Stabilizačná a asociačná dohoda, ktorá v mnohých smeroch uľahčila obchodnú výmenu medzi krajinami. Cieľom našej bakalárskej práce je na základe vedeckých metód vyhodnotiť vývoj zahraničnoobchodných vzťahov SR so Srbskom.

Prácu tvoria tri na seba nadväzujúce kapitoly. V prvej kapitole sme sa zamerali na teoretické zadefinovanie zahraničnoobchodnej politiky a jej nástrojov. Následne sme charakterizovali a porovnali politiku zahraničného obchodu SR a Srbska a konkretizovali nástroje zahraničnoobchodnej politiky upravujúce obchodné vzťahy medzi nimi. Druhá kapitola obsahuje hlavný a parciálne ciele práce a zároveň opis metód použitých pri jej spracovaní. Zámerom tretej kapitoly bolo vyhodnotenie zahraničného obchodu SR, Srbska a ich vzájomných obchodných vzťahov v rokoch 2006 – 2018. Súčasťou tretej kapitoly je aj porovnanie podnikateľského prostredia krajín, vyhodnotenie prekážok, výhod a možných perspektív obchodných vzťahov medzi krajinami. V závere práce sme zhrnuli najdôležitejšie výsledky práce a zhodnotili naplnenie stanovených cieľov.

1. Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

1.1 Zahraničnoobchodná politika

*„Zahraničnoobchodná politika (ZOP), ako súčasť hospodárskej politiky štátu, predstavuje súhrn zásad a im zodpovedajúcich prostriedkov, použitím ktorých štát centrálne, priamo, vedome pôsobí na stimuláciu alebo zoslabovanie určitých vývojových tendencií zahraničného obchodu.“*¹ Prostredníctvom ZOP má štát možnosť regulovať teritoriálnu a komoditnú štruktúru svojho zahraničného obchodu tak, aby docielil čo najoptimálnejší vývoj hospodárstva. Teoretické zadefinovanie ZOP si zakladá na empirickej skúsenosti, a teda na histórii svetového hospodárstva a vzájomných obchodných vzťahoch medzi krajinami. V posledných desaťročiach mal na formovanie ZOP a jej konceptualizáciu výrazný vplyv rozvoj globalizácie, ktorá podporuje medzinárodnú a regionálnu integráciu.² V dôsledku meniaceho sa charakteru obchodných vzťahov museli byť tradičné úlohy ZOP rozšírené tak, aby bolo aj naďalej možné zaistiť naplnenie hospodárskych a bezpečnostných záujmov štátu.³ Zahraničný obchod je regulovaný každou krajinou, rozsah a intenzita tejto regulácie vymedzuje dva základné smery ZOP, a to protekcionizmus a liberalizmus. Ide o čisto teoretické smery, žiadna z reálnych ekonomík neuplatňuje výlučne jeden z nich. Pomer medzi uplatňovaním liberalizmu a protekcionizmu *„zohľadňuje obdobia hospodárskej recesie a konjunktúry, vývoj vo vonkajšom či vnútornom ekonomickom prostredí, ako aj konkrétne situácie...v oblasti medzinárodného podnikania.“*⁴ Oba princípy predstavujú pre ekonomiku ako výhody, tak aj nevýhody, a preto aj napriek viditeľnému zintenzívňovaniu zapájania ekonomík do medzinárodného obchodu, nemožno povedať, že liberalizmus krajinu ovplyvňuje len priaznivo a protekcionizmus, naopak, len nepriaznivo.

Protekcionizmus predstavuje ochranu domácich výrobcov pred konkurenciou, ktorá sa s príchodom zahraničných podnikateľských subjektov výrazne zvyšuje, prípadne ich

¹ LIPKOVÁ, Ľudmila. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: SPRINT vfra, 2000, s. 95. Nová ekonómia. ISBN 80-88848-54-7.

² VELUT, Jean-Baptiste. Trade Policy. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)* [online]. Orlando: Elsevier Ltd, 201. s. 485-490. ISBN 978-0080970868. [cit. 2019-11-20]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780080970868750537?via%3Dihub>

³ ŠUPÍN, Mikuláš. Globalizácia a zahraničnoobchodná politika Slovenska (predslov). *Marketing a obchod 2007: vplyv globalizácie na zahraničnoobchodnú politiku, zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Zvolen: Národné lesnícke centrum, 2007, s. 7. ISBN 978-80-8093-026-4.

⁴ BALÁŽ, Peter et al. *Medzinárodné podnikanie : na vlne globalizujúcej sa svetovej ekonomiky*. 5. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010. s. 262. Economics. ISBN 978-80-89393-18-3.

podporu formou dotácií. Štát legálne, pomocou protekcionistických nástrojov, zasahuje do zahraničného obchodu krajiny. Zavádzanie protekcionistických nástrojov vedie k zvyšovaniu cien dovozu, čo môže v dôsledku vyššieho dopytu po domácej produkcii priaznivo vplývať na zamestnanosť a úroveň miezd. Z protekcionistickej politiky prosperuje najmä infantilný priemysel a menej rozvinuté odvetvia, ktoré nedokážu čeliť tlaku zahraničnej konkurencie. „Znižovanie pasívnej obchodnej bilancie, zlepšenie menovej politiky, získanie prostriedkov na financovanie štátnych rozvojových programov a úhrada dlhových služieb“⁵, ako výsledky ochrany vnútornej ekonomiky, vedú k stabilnej makroekonomickej situácii. Protekcionizmus podporuje diverzifikáciu hospodárstva a znižuje závislosť ekonomiky na importe z iných krajín.⁶ Na strane druhej predstavuje zavádzanie prekážok obchodu negatívny dopad na prerozdeľovanie zdrojov a technologickú úroveň krajiny, ktorá na základe nízkeho konkurenčného tlaku začne výrazne zaostávať za krajinami zapojenými do medzinárodného obchodu. Táto situácia vyvolá rad následkov počnúc znížením hospodárskeho rastu a neschopnosťou využívať komparatívne výhody krajiny až k prerušeniu medzinárodných väzieb, a teda k izolácii ekonomiky od vonkajšieho prostredia. Zavádzanie protekcionistickým opatrení prináša často odvetu zo strany zahraničných vlád, ktoré môžu na svojom území obmedziť predaj výrobkov danej krajiny. Táto situácia môže spôsobiť infláciu a nezamestnanosť vo vývozných priemyselných odvetviach národnej ekonomiky. Stav, kedy sa krajina a jej vnútorný trh vymedzí nielen voči importu, ale aj exportu, nazývame autarkia.⁷

Liberalizmus predstavuje postupné odstraňovanie tarifných a netarifných prekážok obchodu a presadzovanie slobodného obchodovania bez zásahov štátu. Otváranie vnútorného trhu zahraničnej konkurencii znižuje možnosť vytvárania monopolov a prináša spotrebiteľom široký sortiment produktov za nižšie ceny.⁸ Zahraničný obchod núti domáce spoločnosti modernizovať zariadenia, výrobné techniky, zavádzať inovácie a nové technológie, a tak zostať konkurencieschopnými.⁹ Tlak na štandardizáciu výrobkov

⁵ BALÁŽ, Peter et al. *Medzinárodné podnikanie : na vlne globalizujúcej sa svetovej ekonomiky*. 5. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010. s. 263. Economics. ISBN 978-80-89393-18-3.

⁶ Gonnelli, Adam. *Basics of Foreign Trade and Exchange* [elektronický zdroj]. New York, [1993], online. s. 18. [cit. 2019-11-20]. Dostupné na: <https://www.dphu.org/uploads/attachements/books/books_3690_0.pdf>

⁷ BALÁŽ, Peter et al. *Medzinárodné podnikanie : na vlne globalizujúcej sa svetovej ekonomiky*. 5. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010. s. 263-264. Economics. ISBN 978-80-89393-18-3.

⁸ LISÝ, Ján et al. *Ekonomía*. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 547. [34,73 AH]. *Ekonomía*. ISBN 978-80-8078-406-5.

⁹ Gonnelli, Adam. *Basics of Foreign Trade and Exchange* [elektronický zdroj]. New York, [1993], online. s. 22. [cit. 2019-11-20]. Dostupné na: <https://www.dphu.org/uploads/attachements/books/books_3690_0.pdf>

pozitívne vplýva na výrobné náklady, ktoré klesajú. „*Posuny v spotrebiteľských preferenciách, vyvolaných charakterom produkcie a jej relatívne klesajúcimi cenami, internacionalizujú domáci trh a postupne znižujú mieru ingerencie zásahov štátu i náklady s tým spájané, pomáhajú stabilizovať domácu hospodársku i monetárnu politiku, znižujú riziká inflácie.*“¹⁰ K negatívnym vplyvom liberalizmu na národnú ekonomiku patrí možnosť jej prílišnej závislosti od medzinárodného obchodu, a tak vysoká miera pôsobenia možného nepriaznivého vývoja vonkajšieho ekonomického prostredia na ekonomiku krajiny. Domáci producenti, ktorí nie sú schopní dosahovať úroveň konkurenčných cien, zanikajú. Ekonomika presadzujúca liberálnu zahraničnoobchodnú politiku musí vyvážať dostatočný objem vlastnej produkcie, aby nenastal rast nezamestnanosti a úbytok príjmov daňového charakteru.¹¹

1.1.1 Nástroje zahraničnoobchodnej politiky

Nástroje ZOP plnia dominantnú úlohu v procese presadzovania záujmov krajiny v oblasti zahraničného obchodu. Podľa miery zapojenia dotknutých strán do procesu ich tvorby rozdeľujeme nástroje do dvoch základných skupín na autonómne a zmluvné.

Do skupiny autonómnych nástrojov zaraďujeme opatrenia presadzované jednostranne bez prvotných negotácií s krajinou, ktorá bude opatreniami zasiahnutá. Autonómne nástroje však musia byť koncipované v súlade s platnou legislatívou, ktorá upravuje ich obsah a uplatňovanie. Opatrenia autonómneho charakteru ďalej delíme na tarifné a netarifné prekážky obchodu. Tarifnými prekážkami sú všetky druhy ciel s výnimkou vyrovnávacieho a antidumpingového cla. Vo všeobecnosti ich možno chápať ako „*peňažnú sumu (daň), ktorá je vyberaná štátom pri prechode tovaru colnou hranicou.*“¹² Okrem ciel zaraďujeme do skupiny tarifných opatrení aj vývozné subvencie, ktorých cieľom je podporiť exportnú výkonnosť krajiny formou dotovania vývozu. Netarifnými prekážkami sú všetky ostatné opatrenia sťažujúce prechod tovaru colnou hranicou. Využívajú sa v situáciách, v ktorých je zavedenie tarifných prekážok menej efektívne alebo hrozí možnosť zavedenia odvetných tarifných opatrení. Opatrenia

¹⁰ BALÁŽ, Peter et al. *Medzinárodné podnikanie : na vlne globalizujúcej sa svetovej ekonomiky*. 5. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010. s. 264-265. Economics. ISBN 978-80-89393-18-3.

¹¹ BALÁŽ, Peter et al. *Medzinárodné podnikanie : na vlne globalizujúcej sa svetovej ekonomiky*. 5. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010. s. 265. Economics. ISBN 978-80-89393-18-3.

¹² BALÁŽ, Peter et al. *Medzinárodné podnikanie : na vlne globalizujúcej sa svetovej ekonomiky*. 5. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010. s. 268. Economics. ISBN 978-80-89393-18-3.

spadajúce do skupiny netarifných prekážok rozdeľujeme do siedmych kategórií, a to kvantitatívne obmedzenia, monopolistické opatrenia a kartelizácia, technické opatrenia a prekážky, finančné obmedzenia dovozu a opatrenia pre kontrolu cien, antidumpingové opatrenia, automatické licenčné konania, para-tarifné opatrenia.¹³

Zmluvné nástroje vznikajú na základe vyjednávania a následnej dohody medzi minimálne dvomi štátmi. Krajiny si prostredníctvom nich vymedzujú pravidlá vzájomnej spolupráce a zavádzania autonómnych prostriedkov, ktoré musia byť v súlade s už uzatvorenými medzinárodnými dohodami, ktorými sú krajiny viazané.¹⁴¹⁵ Zmluvné prostriedky upravujú dvojstranné a mnohostranné ekonomické vzťahy, na základe čoho ich delíme na bilaterálne a multilaterálne. Zmluvné nástroje zahŕňajú:

- a) Obchodné zmluvy.
- b) Obchodné dohody.
- c) Platobné a úverové dohody.
- d) Dohody o hospodárskej, priemyselnej a vedecko-technickej spolupráci.¹⁶

Obchodné zmluvy sú základné rámcové zjednania všeobecného charakteru uzatvárané na dlhé časové obdobie zvyčajne s možnosťou automatického predĺženia.¹⁷ Upravujú najmä postavenie fyzických a právnických osôb jednej zmluvnej strany na území druhej zmluvnej strany (tzv. aretačná doložka), prístup tovaru jednej zmluvnej strany na vnútorný trh druhej zmluvnej strany, otázky colného, investičného a daňového charakteru. Spomenuté oblasti upravuje zmluva buď exaktne, priamym vytýčením práv a povinností zmluvných strán, alebo pomocou troch typov doložiek, a to recipročnej, paritnej a doložky najvyšších výhod. Recipročná doložka podnecuje zmluvné strany k vzájomnému poskytnutiu si určitých výhod, väčšinou sa týka používania autonómnych nástroj obchodnej politiky.¹⁸ Paritná doložka zaväzuje zmluvné strany k zaobchádzaniu s občanmi

¹³ BALÁŽ, Peter et al. *Medzinárodné podnikanie : na vlne globalizujúcej sa svetovej ekonomiky*. 5. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010. s. 268. Economics. ISBN 978-80-89393-18-3.

¹⁴ MICHNÍK, Lubomír et al. *Zahraničný obchod: ekonomika, stratégia, podnikanie*. Bratislava: Sprint vfra, 1998, s. 56. Nová ekonómia. ISBN 80-8884-31-8.

¹⁵ ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 120. Expert. ISBN 978-80-247-4694-4.

¹⁶ BALÁŽ, Peter et al. *Medzinárodné podnikanie : na vlne globalizujúcej sa svetovej ekonomiky*. 5. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010. s. 284. Economics. ISBN 978-80-89393-18-3.

¹⁷ MICHNÍK, Lubomír et al. *Zahraničný obchod: ekonomika, stratégia, podnikanie*. Bratislava: Sprint vfra, 1998, s. 56-57. Nová ekonómia. ISBN 80-8884-31-8.

¹⁸ BENEŠ, Vlastislav. *Zahraniční obchod: příručka pro obchodní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2004, s. 50-60. ISBN 80-247-0558-3.

a podnikmi zmluvného partnera ako s vlastnými subjektmi. Úlohou paritnej doložky je úplne eliminovať diskrimináciu v obchodných vzťahoch. Doložka najvyšších výhod predstavuje záväzok jednej zmluvnej strany poskytnúť všetky výhody a oslobodenia, ktoré boli alebo budú poskytnuté ktorejkoľvek zmluvnej strane, všetkým ostatným zmluvným stranám.

Obchodná dohoda nadväzuje na už uzavretú obchodnú zmluvu a konkretizuje jej obsah z hľadiska obchodných vzťahov. Obchodné dohody majú bilaterálny charakter a uzatvárajú sa na kratšie časové obdobie ako obchodné zmluvy.

Platobné dohody uzatvárajú krajiny, ktoré neuskutočňujú svoj vzájomný obchod vo voľne vymeniteľných menách. Upravujú otázky týkajúce sa platby za tovary a služby. Frekvencia ich využívania v dôsledku rozvoja medzinárodného menového systému, určovania oficiálnych menových kurzov národných mien a vytvorenia európskej menovej únie klesá. Využitie však nachádzajú pri obchode s rozvojovými krajinami. Úverové dohody sú na rozdiel od ostatných spomenutých dohôd, ktoré sa uzatvárajú na úrovni krajín, uzatvárané medzi dvomi bankami pri poskytovaní úveru. Vzťah medzi bankami má často charakter vývozného úveru, v ktorom prechádza zodpovednosť za záväzok na banku odberateľa a veriteľom je banka poskytujúca úver.

Úlohou dohôd o hospodárskej, priemyselnej a vedeckej spolupráci je zabezpečiť vhodné podmienky pre spoluprácu v spomenutých oblastiach. V zahraničných vzťahoch pozorujeme aj iné druhy dohôd, vo všeobecnosti možno povedať, že slúžia k vytvoreniu optimálneho prostredia pre kooperáciu zmluvných strán.¹⁹

1.2. Zahraničnoobchodná politika SR

Zahraničnoobchodná politika SR, v súlade so záväzkami plynúcimi z členstva vo WTO a so spoločnou obchodnou (SOP) a poľnohospodárskou politikou (SPP) EÚ, ktoré sme sa pri vstupe do európskeho integračného zoskupenia zaviazali dodržiavať, reflektuje ciele krajiny v oblasti zahraničného obchodu. Podstatou SOP je existencia jednotných zásad v rámci zavádzania colných sadzieb, uzatvárania colných a obchodných dohôd,

¹⁹ BALÁŽ, Peter et al. *Medzinárodné podnikanie : na vlne globalizujúcej sa svetovej ekonomiky*. 5. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010. s. 285-287. Economics. ISBN 978-80-89393-18-3.

obchodnej stránky duševného vlastníctva, liberalizácie obchodu a vývozných politiky.²⁰ Jej primárnym cieľom je voľný pohyb tovaru medzi členskými štátmi únie, postupné odstraňovanie prekážok medzinárodného obchodu a podpora PZI. Spoločný colný sadzobník, nástroje obchodnej ochrany a nástroje prístupu na trhy tretích krajín predstavujú hlavné prostriedky SOP na dosiahnutie stanovených cieľov.²¹ SOP presadzuje v rámci obchodu medzi členskými štátmi EÚ liberalistické opatrenia, určité protekcionistické opatrenia pozorujeme len v súvislosti s obchodom s tretími krajinami. SR sa v roku 2004 pri vstupe do EÚ vzdala autonómnosti v oblasti obchodnej politiky a zaviazala sa prebrať všetky medzinárodné obchodné zmluvy, opatrenia, colné sadzby a iné predpisy únie. Ako každý členský štát EÚ je aj naša krajina oprávnená zúčastňovať sa na tvorbe SOP a prostredníctvom negociácií s ostatnými členmi únie presadzovať svoje ciele v oblasti obchodnej politiky.

SR je ako krajina s malou rozlohou a nízkou sebestačnosťou závislá na zapojení do medzinárodnej deľby práce. Z tejto skutočnosti vyplýva aj charakter jej ZOP. Politika SR v oblasti zahraničného obchodu je od roku 2007 prioritne zameraná na oblasť proexportnej politiky. Ministerstvo hospodárstva SR predložilo na obdobie rokov 2007 - 2013 Stratéziu proexportnej politiky zameranú na „rozvoj slovenského exportu, podporu konkurenčnej schopnosti firiem SR na medzinárodných trhoch, ako aj obchodno-ekonomických záujmov SR v EÚ a v prioritných mimoeurópskych teritóriách.“²² Následne bola v nadväznosti na Stratéziu proexportnej politiky predložená Stratégia vonkajších ekonomických vzťahov (SVEV) na roky 2014 – 2020. Vonkajšie ekonomické vzťahy sú všetky vzťahy národnej ekonomiky „s inými subjektmi svetového hospodárstva, pri ktorých dochádza k prechodu tovarov, služieb, kapitálu a osôb cez hranice štátu“.²³ Stratégia rozšírila ciele ZOP SR okrem iného o podporu zvyšovania prílevu PZI, podporu kooperácie SR so zahraničnými partnermi v oblasti inovácií a jednotnej prezentácie SR v zahraničí. Oblasti rozšírenia

²⁰ MH SR. *Vykonávanie spoločnej obchodnej politiky*. [online]. [cit. 2019-11-29]. Dostupné na: <<https://www.mhsr.sk/obchod/obchodne-vztahy-s-tretimi-krajinami/spolocna-obchodna-politika-eu/vykonavanie-spolocnej-obchodnej-politiky>>

²¹ EXPORT.SLOVENSKO.SK. *Spoločná obchodná politika EÚ*. [online]. [cit. 2019-12-05]. Dostupné na: <<https://export.slovensko.sk/zaciname-s-exportom/spolocna-obchodna-politika-eu/>>

²² MZVSR. *Proexportná politika Slovenskej republiky Na roky 2007 – 2013*. [online]. 2006. [cit. 2019-12-05]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/documents/10182/11595/proexportna_politikaSR_+2007_2013.pdf?fbclid=IwAR3k0xfsmMEGHIDKy5PchpE7gYtbZI6Gc0RiiWs_stZ7tQWYilJut05D19g>

²³ EXIMBANKA. *Stratégia vonkajších ekonomických vzťahov Slovenskej republiky na obdobie 2014 – 2020*. [online]. 2013. [cit. 2019-12-05]. Dostupné na: <https://www.eximbanka.sk/buxus/docs/dokumenty/strategia_vonkajcich_ekonomickych_vztahov_slovenske_j_republiky_na_obdobie_2014_%E2%80%93_2020_1.pdf?fbclid=IwAR1eiiQi0DXV8RtB0Cb0s3xF75HNupFM7gyyI7xyOgFDfmHVc_rPhhGmVMY>

1.2.1. Ciele Stratégie vonkajších ekonomických vzťahov 2014 – 2020

1. Obchodno-politické ciele.
2. Proinvestičné ciele.
3. Ciele v oblasti výskumnej a inovačnej spolupráce so zahraničím.
4. Ciele v oblasti jednotnej prezentácie SR.

²⁴ EXIMBANKA. *Stratégia vonkajších ekonomických vzťahov slovenskej republiky na obdobie 2014 – 2020*. [online]. 2013. [cit. 2019-12-05]. Dostupné na:
https://www.eximbanka.sk/buxus/docs/dokumenty/strategia_vonkajших_ekonomickych_vztahov_slovenskej_republiky_na_obdobie_2014_%E2%80%93_2020_1.pdf?fbclid=IwAR1eiiQi0DXV8RtB0Cb0s3xF75HNupFM7gyyI7xyOgfDfmHVc_rPhhGmVMY

15

ktoré tvorili v roku 2018 takmer 50 % celkového exportu tovarov.²⁶ Na základe záväzkov plynúcich z členstva SR vo viacerých medzinárodných organizáciách sa zvyšuje aj záujem o presadzovanie zelených inovácií. Inovácie šetrné k životnému prostrediu sú zavádzané najmä do dominantných vývozných odvetví priemyslu SR, čím sa ekonomika SR transformuje na zelenú ekonomiku. Súčasťou obchodno-politických cieľov z hľadiska importu je dosiahnutie stability v dodávkach strategického tovaru.

Proinvestičné ciele sa orientujú na zvyšovanie prílevu investícií na územie SR, a to najmä do oblastí s vyššou pridanou hodnotou, do výskumu, vývoja a do menej rozvinutých regiónov. Zahraničné investície možno prilákať vytvorením systému investičnej pomoci pre zahraničných investorov, ktorý by bol previazaný s podporou MSP SR. PZI majú okrem zvyšovania zamestnanosti, dopomôcť aj k dosiahnutiu cieľa proexportnej politiky – k zvýšeniu exportnej výkonnosti krajiny. Pri výbere zahraničných investorov preferuje SR investorov dlhodobo etablovaných na medzinárodných trhoch.

Zámerom SVEV v oblasti výskumnej a inovačnej spolupráce so zahraničím je predovšetkým zintenzívniť zapájanie slovenských subjektov do medzinárodných výskumných projektov, posilniť záujem zahraničných investorov o slovenské projekty v oblasti výskumu, zvýšiť medzinárodné povedomie o výsledkoch projektov SR a podporiť výstavbu výskumných stredísk zahraničných organizácií na našom území. Prehlbovanie kooperácie so zahraničím v oblasti vedy a techniky, prílev know-how a inovácií zvyšujú konkurenčnú schopnosť domácich firiem a rozširujú zavádzanie znalostnej ekonomiky.

Na zvýšenie prílevu PZI, ale aj rozmach turizmu stanovuje stratégia ciele na zatraktívnenie Slovenska vytvorením jednotného modelu jeho prezentácie v zahraničí. Stratégia ďalej zdôrazňuje potrebu zlepšenia štruktúry cestovného ruchu a zefektívnenia spolupráce národných a mestských inštitúcií v oblasti cestovného ruchu.²⁷

²⁶ MZVaEZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://www.mzv.sk/documents/739433/620840/Srbsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>

²⁷ EXIMBANKA. *Stratégia vonkajších ekonomických vzťahov slovenskej republiky na obdobie 2014 – 2020*. [online]. 2013. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <https://www.eximbanka.sk/buxus/docs/dokumenty/strategia_vonkajcich_ekonomickych_vztahov_slovenskej_republiky_na_obdobie_2014_%E2%80%93_2020_1.pdf?fbclid=IwAR1eiiQi0DXV8RtB0Cb0s3xF75HNupFM7gvyI7xyOgDfmHVc_rPhhGmVMY>

1.3. Európska integrácia Srbska a charakteristika jeho zahraničnoobchodnej politiky

Srbsko je parlamentnou republikou, ktorá leží v strede Balkánskeho polostrova v regióne západný Balkán. Región zahŕňa okrem Srbska štáty Chorvátsko, Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Severné Macedónsko, Albánsko a Kosovo. EÚ počíta s týmito krajinami ako s budúcimi členskými štátmi, čo prehlásila ešte v roku 2000 počas samitu v portugalskom meste Feira. Zároveň aj všetky krajiny západného Balkánu prejavili záujem o pridruženie k EÚ, pričom trom z nich bol udelený štatút kandidátskej krajiny. Integrácia krajín západného Balkánu prebieha formou Stabilizačného a asociačného procesu (SAP), ktorý pre Srbsko začala EÚ v roku 2000. V nasledujúcich rokoch však nastali viaceré prekážky integrácie Srbska do európskeho integračného zoskupenia, počnúc obvinením Srbska z nedostatočnej spolupráce s Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu (ICTY), nepodpísaním Stabilizačnej a asociačnej dohody (SAA) Holandskom a Belgickom a končiac polarizáciou srbskej politickej scény v otázke vstupu do EÚ. Srbsku sa tak o vstup do EÚ podarilo požiadať až 22. decembra 2009. O tri roky neskôr bol Srbsku udelený štatút kandidátskej krajiny. Prístupové rokovania sa začali 21. januára 2014. Do roku 2020 sa na úrovni ministrov uskutočnilo celkovo desať zasadnutí konferencie o pristúpení Srbska a z celkového počtu 35 kapitol sa zatiaľ otvorilo 17, pričom 2 z nich sú predbežne uzavreté. Prístupové rokovania, podpísaná SAA a záujem Srbska o priblíženie k EÚ majú vplyv na všetky politické stratégie Srbska vrátane jeho ZOP, ktorá musí byť zostavená tak, aby Srbsko dosiahlo výsledky požadované na pristúpenie k EÚ. Na základe tejto skutočnosti koncipovalo Srbsko svoju stratégiu v súlade so stratégiou Európa 2020 a ďalšími stratégiami EÚ.²⁸

Stratégia rozvoja obchodu Srbska do roku 2020 zahŕňa prevažne ciele na národnej úrovni. Za ciele týkajúce sa zahraničného obchodu možno označiť integráciu do EÚ, zintenzívnenie obchodných vzťahov s jej členmi, zvýšenie zapojenia do medzinárodnej del'by práce, internacionalizácia maloobchodu a zvýšenie konkurencieschopnosti Srbska.²⁹ Spomenutým cieľom je však v stratégii venovaný len malý priestor. Stratégia zahraničného

²⁸ PRAVNO-INFORMACIONI SISTEM. *Strategiju i politiku razvoja industrije Republike Srbije od 2011 do 2020*. [online]. 2011. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2011/55/1/reg>>

²⁹ MINISTARSTVO TRGOVINE, TURIZMA I TELEKOMUNIKACIJA. *Strategija razvoja trgovine Republike Srbije do 2020*. [online]. 2016. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <https://mtt.gov.rs/download/3/strategija_razvoja_trgovine018_cyr.pdf>

obchodu Srbska je podľa nášho názoru vo väčšej miere obsiahnutá v Priemyselnej stratégii predloženej na obdobie rokov 2011 – 2020, ktorej ciele sa v oblasti zahraničného obchodu do značnej miery podobajú cieľom SVEV SR. Ide o prvý oficiálny dokument komplexne definujúci rozvojové priority srbského priemyslu a nástroje na ich dosiahnutie. Implementácia stratégie priemyslu si, podobne ako v prípade SVEV SR, vyžaduje synchronizáciu niekoľkých čiastkových politík, čo svedčí o komplexnosti dokumentu. Primárnym cieľom strategického rozvoja Srbska je dynamický rast priemyslu, ktorý bude odolávať konkurenčnému tlaku jednotného trhu EÚ. Prioritnou úlohou je preto, podobne ako v prípade SR, podpora exportu a investícií ako hlavných tvorcov HDP krajiny. PZI predstavujú okrem prílevu nového kapitálu aj nové pracovné miesta, zavádzanie nových technológií a efektívnejšie riadenie. Rovnako ako SR aj Srbsko vidí dôležitú hnaciu silu priemyselného rastu v malých a stredných podnikoch, ktoré sa snaží podporovať. Ďalším parciálnym cieľom, vo veľkej miere už splneným, je privatizácia štátnych podnikov, ktoré sú považované za neefektívne. V období tvorby priemyselnej stratégie vykazoval srbský priemysel viaceré štrukturálne nedostatky, ktoré zvyšujú dovoznú náročnosť krajiny. Nevyhnutnosťou bola preto reštrukturalizácia priemyslu, ktorá zahŕňa tri kľúčové oblasti:

1. Revitalizácia a renovácia priemyselných centier.
2. Technologická modernizácia vývozných odvetví priemyslu.
3. Zvýšenie konkurencieschopnosti, zmena technologického profilu priemyslu.³⁰

Prvou oblasťou je revitalizácia priemyselných oblastí s cieľom vytvorenia štruktúry schopnej uspokojiť globálne požiadavky trhu 21. storočia. Dôležitým krokom k dosiahnutiu spomínaného cieľa a hospodárskeho rastu je okrem iného reforma školstva, zameraná na výskum, inovácie a zavádzanie informačno-komunikačných technológií. Reforma je úzko spojená aj s druhou oblasťou reštrukturalizácie, a to zmenou technologického profilu priemyslu z prevažne nízkej technologickej úrovne na úroveň špičkových technológií, v dôsledku čoho bude Srbsko schopné produkovať a vyvážať tovar s vyššou pridanou hodnotou. Rovnaký cieľ pozorujeme aj v obchodnej stratégii SR, ktorá sa taktiež snaží o transformáciu priemyslu smerom k vyššej pridanej hodnote produkcie. V porovnaní so SR však Srbsko čelí v procese jeho transformácie viacerým prekážkam,

³⁰ PRAVNO-INFORMACIONI SISTEM. *Strategiju i politiku razvoja industrije Republike Srbije od 2011 do 2020*. [online]. 2011. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2011/55/1/reg>>

ktorými sú najmä relatívne vysoká miera nezamestnanosti a nedostatočne rozvinutá a neúplná hospodárska infraštruktúra.

V zásade možno povedať, že strategický model hospodárskeho rastu zahŕňa dve na seba nadväzujúce oblasti transformácie. Prvou oblasťou je podpora priemyselného rastu, vývozu a investícií, druhou je snaha o čo najrýchlejšie integrovanie do štruktúry EÚ. Najúčinnjším spôsobom k dosiahnutiu prvej časti stratégie je podpora PZI smerujúcich do výrobných odvetví s vysokou pridanou hodnotou a vybudovanie si strategických obchodných vzťahov s rozvinutými svetovými ekonomikami. Pokiaľ budú spomenutými strategickými obchodnými partnermi prevažne krajiny EÚ, integrácia Srbska, ako druhá oblasť stratégie, sa taktiež urýchli. V roku 2020, na konci plánovaného obdobia priemyselnej stratégie, vieme povedať, že Srbsko síce zintenzívnilo obchodné vzťahy s kľúčovými krajinami EÚ, zatiaľ však nedošlo k jeho integrácii do európskeho spoločenstva. Implementáciou stratégie sa však zabezpečil rast zamestnanosti, obnova a rozvoj priemyslu, čiastočná zmena jeho štruktúry v prospech ziskovejších odvetví, rast exportu a vyššia makroekonomická stabilita.³¹

1.3.1. Autonómne a zmluvné nástroje zahraničnoobchodnej politiky používané v obchode medzi SR a Srbskom

SR sa ako členský štát EÚ zaviazala prebrať všetky nástroje obchodnej politiky EÚ, a teda aj nástroje autonómneho a zmluvného charakteru vo vzťahu k Srbsku. V roku 2000 zrušila EÚ uplatnením autonómnych obchodných opatrení takmer všetky clá na priemyselné a poľnohospodárske výrobky prichádzajúce zo Srbska na spoločný trh EÚ. Výnimkou je len niekoľko poľnohospodárskych výrobkov, na ktoré sa vzťahuje režim preferenčných colných kvót – cukor, hovädzie mäso, víno a niekoľko druhov rýb. Ide o najrozsiahlejší režim obchodných ústupkov, aký kedy EÚ udelila. Režim mal však len jednostranný charakter a znižovanie srbských colných sadzieb na tovar z EÚ sa začalo až v roku 2009. Regulovanie obchodných koncesíí zo strany Srbska bolo výsledkom začatia uplatňovania obchodnej časti Stabilizačnej a asociačnej dohody. V dohode bola naplánovaná postupná liberalizácia obchodu v prospech Srbska, ktoré sa tak má pripraviť na začlenenie do jednotného trhu EÚ s vysokou mierou konkurencie. V roku 2014 sa

³¹ PRAVNO-INFORMACIONI SISTEM. *Strategiju i politiku razvoja industrije Republike Srbije od 2011 do 2020*. [online]. 2011. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2011/55/1/reg>>

liberalizácia obchodu medzi EÚ a Srbskom ukončila s tým, že na zvyšné poľnohospodárske produkty zostanú 20 - 50%-né clá uvalené až do pristúpenia Srbska do EÚ. Dôvodom colných opatrení je ochrana srbských poľnohospodárov.³²

Najdôležitejším zmluvným nástrojom obchodnej politiky medzi členskými krajinami a Srbskom je, ako už bolo spomenuté, Stabilizačná a asociačná dohoda, ktorá vstúpila do platnosti v roku 2013. Jej cieľom je podpora integrácie a stability v oblasti politiky a ekonomického rozvoja. Môžeme vidieť určitú podobu s autonómnymi preferenciami, keďže cieľom oboch nástrojov je vytvorenie zóny voľného obchodu. SAA je však na rozdiel od autonómnych preferencií komplexnejšia, dlhodobejšia a jej súčasťou je aj zjednotenie právnej regulácie v oblasti obchodu.³³ Dohoda upravila určité aspekty srbského hospodárstva, čím vytvorila bezpečnejšie prostredie pre investorov a podniky. Výsledkom bol nový impulz pre zahraničných investorov, a tým zvýšenie prílevu PZI. Cieľom dohody bolo okrem iného aj zlepšenie fungovania a zvýšenie štandardov srbských spoločností, a tým ich príprava na vysoko konkurenčné európske spoločnosti.

Vďaka spomenutým nástrojom SOP EÚ sa jej obchod so Srbskom oproti roku 2009 viac ako stonásobil a momentálne je EÚ najväčším obchodným partnerom Srbska. Zároveň rastie aj objem srbského vývozu na jednotný trh EÚ.³⁴

³² THE DELEGATION OF THE EUROPEAN UNION TO THE REPUBLIC OF SERBIA. *Serbia – eu trade liberalisation*. [online]. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: <<https://europa.rs/serbia-and-the-eu/trade/?lang=en>>

³³ ZUBAĽOVÁ, Ľubica. *Zahraničnoobchodná politika EÚ: (vzťahy s vybranými regiónmi)*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2017, 166s. [11,59 AH]. ISBN 978-80-225-4439-9.

³⁴ THE DELEGATION OF THE EUROPEAN UNION TO THE REPUBLIC OF SERBIA. *Serbia – eu trade liberalisation*. [online]. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: <<https://europa.rs/serbia-and-the-eu/trade/?lang=en>>

2. Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

2.1 Ciele práce

Hlavným cieľom práce je na základe vedeckých metód vyhodnotiť vývoj zahraničnoobchodných vzťahov SR so Srbskom. Za účelom dosiahnutia hlavného cieľa sme si určili nasledujúce parciálne ciele:

1. Charakteristika ZOP SR a jej komparácia so ZOP Srbska.
2. Charakteristika autonómnych a zmluvných nástrojov ZOP využívaných medzi SR a Srbskom.
3. Kvantifikácia zahraničného obchodu SR a Srbska.
4. Analýza vývoja obchodných vzťahov medzi SR a Srbskom.
5. Skúmanie prekážok, výhod a perspektív vzájomnej obchodnej spolupráce medzi SR a Srbskom.

2.2 Metodika práce a metódy skúmania

Na dosiahnutie stanovených cieľov bakalárskej práce sme využili viacero vedeckých metód, a to najmä vedecké pozorovanie, abstrakciu, analýzu, syntézu a komparáciu. Vzhľadom na komplexnosť zadanej témy sme si v prípravnej fáze vytvorili osnovu práce s cieľom dodržania logickej nadväznosti jednotlivých podkapitol. Pri písaní prvej kapitoly zameranej na teoretické zadefinovanie základných pojmov a charakteristiku politiky SR a Srbska v oblasti zahraničného obchodu sme využili sekundárne zdroje Slovenskej ekonomickej knižnice, Univerzitnej knižnice v Bratislave a internetové zdroje vo forme odborných kníh, článkov a dokumentov vydaných ministerstvami a inými štátnymi inštitúciami. Na získanie relevantných a presných údajov v oblasti SOP EÚ a ZOP Srbska sme okrem slovenských zdrojov vyhľadali aj zdroje v anglickom a srbskom jazyku. Vyhľadané zdroje sme prostredníctvom analýzy a komparácie spracovali do formy prvej kapitoly.

Na vypracovanie tretej kapitoly zameranej na kvantifikáciu a vyhodnotenie zahraničného obchodu SR, Srbska a ich vzájomných obchodných vzťahov sme v dominantnej miere využili údaje zo štatistík a databáz. Údaje o objeme exportu a importu

SR a Srbska sme čerpali zo Štatistického úradu SR, resp. zo Štatistického úradu Srbska, teritoriálnu a komoditnú štruktúru sme spracovali na základe dokumentu Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. Vývoj obchodných vzťahov medzi krajinami sme vyhodnotili na základe údajov Štatistického úradu Srbska, UNCTADSTAT a dokumentov Ministerstva hospodárstva SR. Údaje zo Štatistického úradu Srbska sme pre lepšiu porovnateľnosť previedli konverzným kurzom k 12.01.2020 (1 USD = 0,90 EUR) z USD na EUR. Nakoľko vývoj základných ukazovateľoch zahraničného obchodu medzi krajinami (obrat, export, import, saldo) sme spracovali podľa údajov Ministerstva hospodárstva SR a komoditnú štruktúru podľa Štatistického úradu Srbska, v hodnotách sú určité rozdiely, štruktúra tried SITC je však zachovaná. Z dokumentov Národnej banky Slovenska sme čerpali informácie o príleve slovenských PZI do Srbska a srbských PZI do SR. Zozbierané štatistické údaje sme spracovali a analyzovali na základe širších ekonomických súvislostí. V závere tretej kapitoly sme sa prostredníctvom metódy komparácie zamerali na podnikateľské prostredie v krajinách, na prekážky, výhody a perspektívy ich vzájomných obchodných vzťahov. Ako zdroj sme použili viacfaktorové ukazovatele hodnotenia Index Doing Business a Svetový index konkurencieschopnosti, Rozvojovú agentúru Srbska, publikácie organizácie Foreign Investors Council, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a ďalších inštitúcií.

V časti diskusia a záver sme prostredníctvom syntézy nadobudnuté údaje zosumarizovali a vyvodili záver k skúmanému problému a dosiahnutiu stanoveného cieľa práce.

3. Výsledky práce a diskusia

3.1. Komparácia zahraničného obchodu SR a Srbska

Ako ekonomika SR, tak aj srbská ekonomika vykazuje rast HDP, znižovanie nezamestnanosti, pokles deficitu, resp. prebytok štátneho rozpočtu, zvyšovanie devízových rezerv a v prípade Srbska zaznamenávame aj znižovanie verejného dlhu.³⁵ Miera nezamestnanosti SR klesla v roku 2018 na svoje minimum na úrovni 5,04%.³⁶ Nezamestnanosť Srbska síce taktiež klesá, ale naďalej prevyšuje hranicu 10% (11,3% v roku 2018). Úroveň krytia dovozu devízovými rezervami Srbska dosiahla v roku 2018 hodnotu 184%³⁷, čím prevýšila priemernú úroveň krytia a zároveň úroveň krytia SR takmer dvojnásobne. Pokles deficitu bežného účtu Srbska intervenciami národnej banky a PZI, ktoré každoročne rastú, zaistili aj stabilitu meny, srbského dinára. Jeho inflácia je od roku 2015 stála a osciluje okolo optimálnej úrovne 2%³⁸. Inflácia slovenskej meny, eura, je dlhodobo nízka, v dôsledku čoho sa ECB prostredníctvom expanzívnej menovej politiky snaží o znižovanie úrokovej miery, a tým stimuláciu hospodárstva a priblíženie inflácie k 2%.

SR dosahuje každoročne od svojho vzniku v roku 1993 rast HDP, výnimkou bol len menší pokles v roku 2009 v dôsledku svetovej hospodárskej krízy. HDP Srbska zaznamenalo od jeho vzniku v roku 2006 viacero poklesov, vo všeobecnosti sa však výrazne zvýšilo a od roku 2016 má rastúci trend. V prípade oboch krajín sa na doterajšom raste HDP vo výraznej miere podieľal ich zahraničný obchod. Na Grafe 1 je zobrazený vývoj exportu tovaru SR a Srbska a jeho podielu na tvorbe HDP krajín. V roku 2006 tvoril export tovaru SR 73,05% HDP, v prípade Srbska dosiahol tento podiel úroveň 23,02%. V nasledujúcom období podiel exportu tovaru na HDP v prípade oboch krajín prevažne rástol. V roku 2018 dosiahol export komodít SR 88,96% z HDP, čo je zvýšenie o takmer

³⁵ MZVaEZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu*. [online]. 2019. [cit. 2019-12-15]. Dostupné na internete: <<https://www.mzv.sk/documents/739433/620840/Srbsko+-ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>

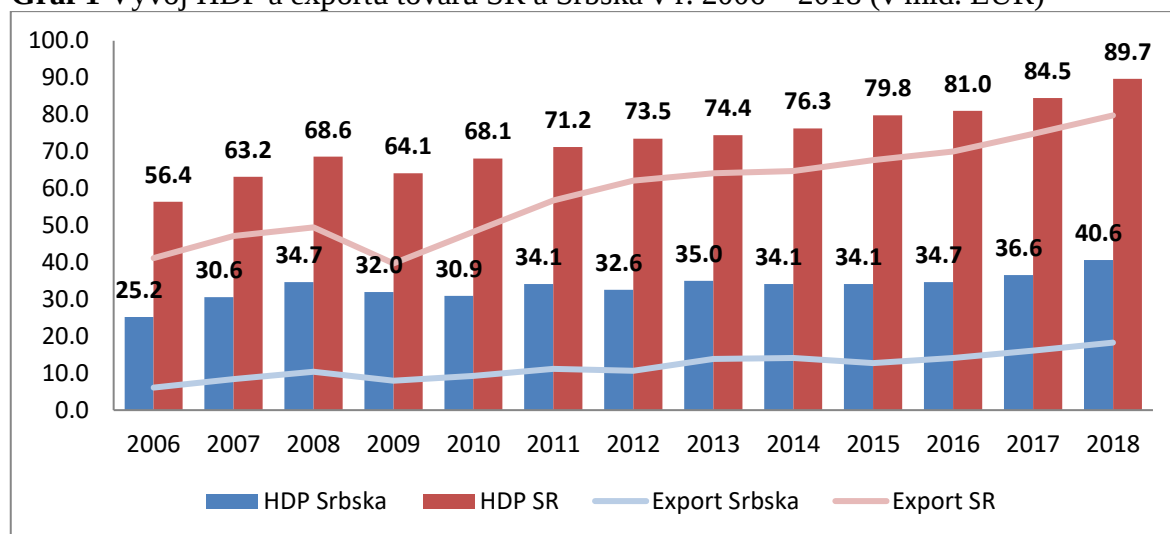
³⁶ EUROEKONÓM. *Ekonomika Slovenska 2018*. [online]. 2019. [cit. 2019-12-15]. Dostupné na: <<https://www.euroekonom.sk/ekonomika/ekonomika-sr/ekonomika-slovenska-2018/>>

³⁷ MINISTRY OF FINANCE, REPUBLIC OF SERBIA. *Monthly Update*. [online]. 2019. [cit. 2019-12-15]. Dostupné na: <<http://www.javnidug.gov.rs/upload/Brief%20update%20for%20investors/2019/Republic%20of%20Serbia%20Monthly%20Update%20April%202019.pdf>>

³⁸ NATIONAL BANK OF SERBIA. *Macroeconomic Developments in Serbia*. [online]. 2020. [cit. 2019-12-15]. Dostupné na: <https://www.nbs.rs/internet/english/18/18_3/presentation_invest.pdf>

16 percentuálnych bodov oproti roku 2006 a o viac ako 27 percentuálnych bodov v porovnaní s rokom 2009, kedy podiel exportu tovaru SR na HDP dosiahol minimum (61,93%). Srbský export komodít sa v roku 2018 podieľal na HDP v dovedy najvyššej miere, a to 42,61%. Podiel vývozu tovaru na HDP Srbska tak zaznamenal rast 19 percentuálnych bodov oproti roku 2006, v ktorom bola zároveň jeho hodnota najnižšia. Z uvedených skutočností vyplýva, že SR sa do vývozných aktivít zapája výrazne viac ako Srbsko, obe krajiny však objem svojho exportu, a tým aj jeho podiel na HDP zvyšujú.

Graf 1 Vývoj HDP a exportu tovaru SR a Srbska v r. 2006 – 2018 (v mld. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. Gross domestic product at current prices, amount in millions. [online]. 2019. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: <<http://opendata.stat.gov.rs/odata/?id=en-us>>; STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. External trade of goods. [online]. 2019. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: <<https://data.stat.gov.rs/Home/Result/1701?languageCode=en-US>>; DATACUBE. HDP dôchodkovou metódou v bežných cenách. [online]. 2019. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: <http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/nu1037rs/v_nu1037rs_00_00_00_sk>; MH SR. Výsledky zahraničného obchodu. [online]. 2019. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na internete: <<https://www.mhsr.sk/obchod/bilateralne-obchodne-vztahy/vysledky-zahranicneho-obchodu>>

SR dominuje nielen v objeme exportu, ale aj importu, do medzinárodnej del'by práce sa teda zapája viac ako Srbsko, z čoho vyplýva aj jej vyššia závislosť na zahraničnoobchodných aktivitách. Otvorenosť ekonomiky SR, počítaná ako podiel súčtu čistého importu a exportu na HDP krajiny, dosiahla v roku 2018 hodnotu 190,16%³⁹, zatiaľ čo hodnota rovnakej veličiny v prípade Srbska bola na úrovni 110,07%⁴⁰. Otvorenosť ekonomiky Srbska je síce o viac ako 80 percentuálnych bodov nižšia, no v porovnaní s rokom 2006 sa otvorenosť ekonomiky zvýšila o 33,16 percentuálneho bodu.

³⁹ THE GLOBAL ECONOMY. Slovakia: Trade Openness. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <https://www.theglobaleconomy.com/Slovakia/trade_openness/>

⁴⁰ THE GLOBAL ECONOMY. Serbia: Trade Openness. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <https://www.theglobaleconomy.com/Serbia/trade_openness/>

Graf 2 uvádza vývoj základných veličín ZO SR – *obrat*, *export*, *import* a *saldo*, zatiaľ čo na Grafe 3 je zobrazený vývoj rovnakých veličín ZO Srbska. Na základe údajov zobrazených na Grafe 2 možno konštatovať, že **obrat** ZO SR s výnimkou roku 2009 každoročne rastie, pričom v roku 2018 dosiahol maximum na úrovni 157,1 mld. EUR. ZO Srbska zaznamenal počas sledovaného obdobia viacero výkyvov, avšak od roku 2016 vykazuje rastúci trend. V roku 2018 dosiahol celkový obrat ZO Srbska svoju najvyššiu hodnotu, no aj napriek jeho výraznému rastu v posledných troch rokoch sledovaného obdobia je to približne len štvrtina súčtu slovenského exportu a importu, a to 40,6 mld. EUR.

Podobne ako obrat aj **export** SR s výnimkou roku 2009 každoročne rastie a v roku 2018 dosiahol svoju najvyššiu hodnotu na úrovni 79,8 mld. EUR a medziročný rast 7%. Oproti minimálnej hodnote z roku 2009 vzrástol export SR o viac ako 101%. V roku 2018 dosiahol svoju najvyššiu hodnotu aj export Srbska, a to 17,3 mld. EUR, čo predstavuje trojnásobok v porovnaní s rokom 2006 a zvýšenie o takmer 30% oproti roku 2014 (už bola v platnosti SAA). Jeho medziročný rast presiahol v roku 2018 hranicu 13%. Exportná výkonnosť (podiel exportu tovarov a služieb na HDP) oboch krajín tak prirodzene rastie, pričom v poslednom skúmanom roku sa dostala na úroveň 96,09%⁴¹ v prípade SR a 50,78%⁴² v prípade Srbska. Z uvedeného vyplýva, že hodnota exportu Srbska je síce viac ako štvornásobne nižšia, avšak hodnota jeho medziročného rastu v posledných troch rokoch prevyšuje medziročný rast exportu SR.

V sledovanom období sme zaznamenali aj rast **importu** SR, pričom jeho hodnota v roku 2018 (77,3 mld. EUR) predstavovala dvojnásobok v porovnaní s rokom 2009, kedy import SR klesol na minimum. Medziročný rast dosiahol v roku 2018 úroveň 8% a importná náročnosť 94,06%⁴³. Rovnako zaznamenávame aj zvýšenie srbského importu, ktorý od vzniku samostatného Srbska (2006) vzrástol približne o 96% na hodnotu 23,3 mld. EUR a v roku 2018 dosiahol medziročný rast prevyšujúci 18%. Importná náročnosť (podiel importu tovarov a služieb na HDP) Srbska sa počas celého obdobia pohybovala v rozmedzí 39-59% (68-94% v prípade SR), pričom v roku 2018 dosiahla najvyššiu úroveň, a to 59,29%. Z uvedených skutočností vyplýva, že aj napriek proexportne zameraných ZOP oboch krajín rastie ich import v poslednom období rýchlejšie ako export.

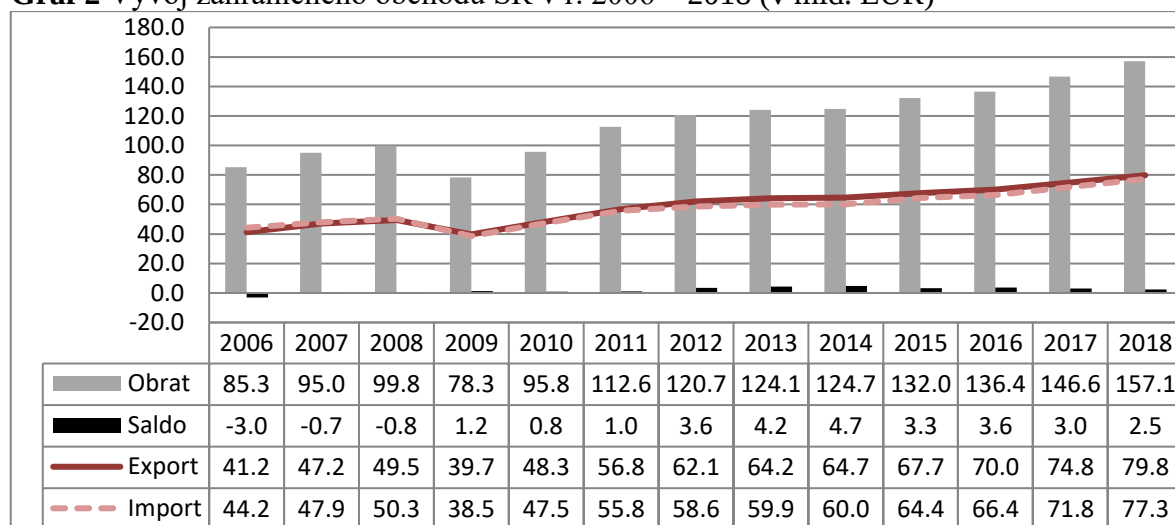
⁴¹ THE GLOBAL ECONOMY. *Slovakia: Exports, Percent of GDP*. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <<https://www.theglobaleconomy.com/Slovakia/Exports/>>

⁴² THE GLOBAL ECONOMY. *Serbia: Exports, Percent of GDP*. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <<https://www.theglobaleconomy.com/Serbia/Exports/>>

⁴³ THE GLOBAL ECONOMY. *Slovakia: Imports, Percent of GDP*. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <<https://www.theglobaleconomy.com/Slovakia/Imports/>>

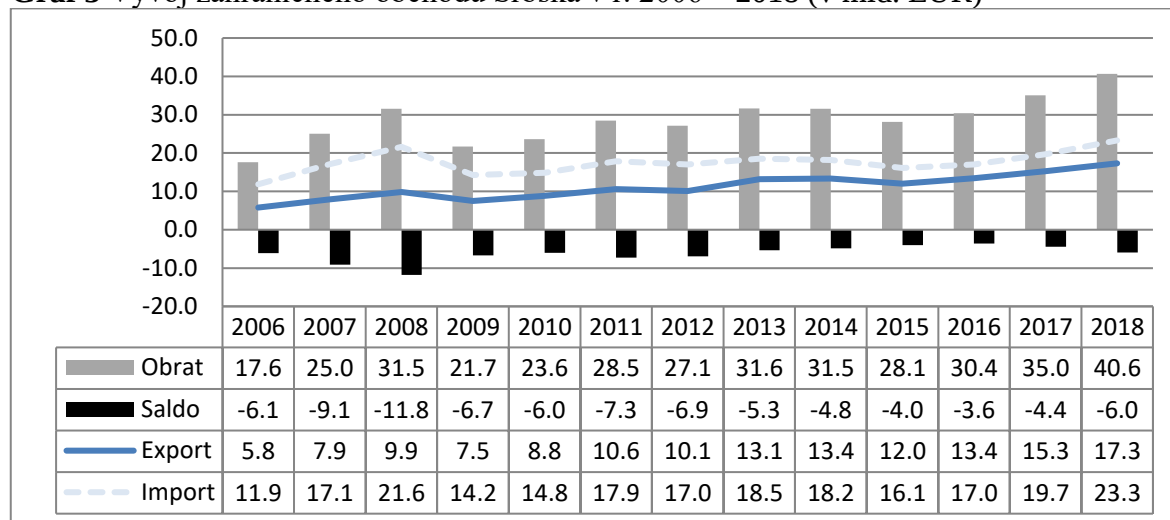
Saldo ZO SR dosahuje kladné hodnoty paradoxne od roku 2009, kedy krajiny čelili svetovej hospodárskej kríze. V dôsledku vyššieho rastu importu ako exportu má od roku 2016 klesajúci trend, zostáva však kladné a v roku 2018 predstavovalo 2,5 mld. EUR. Srbsko dosahovalo počas celého sledovaného obdobia negatívnu obchodnú bilanciu. V roku 2016 vzrástlo saldo ZO Srbska na najvyššiu úroveň (-3,6 mld. EUR), následne však opäť začalo klesať a v roku 2018 predstavovalo -6,0 mld. EUR. Srbsko tak aj naďalej zostáva čistým príjemcom.

Graf 2 Vývoj zahraničného obchodu SR v r. 2006 – 2018 (v mld. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: MH SR. Výsledky zahraničného obchodu. [online]. 2019. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <<https://www.mhsr.sk/obchod/bilateralne-obchodne-vztahy/vysledky-zahranicneho-obchodu>>

Graf 3 Vývoj zahraničného obchodu Srbska v r. 2006 – 2018 (v mld. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. External trade of goods. [online]. 2019. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <<https://data.stat.gov.rs/Home/Result/1701?languageCode=en-US>> ; údaje prepočítané konverzným kurzom k 12.01.2020 1 USD = 0.90 EUR

3.1.1 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu

Najväčším obchodným partnerom SR aj Srbska je EÚ. Až 67,6% (2018) tovaru dovezeného na územie SR pochádza z členských štátov EÚ a vývoz do EÚ je dokonca na úrovni 85,2% (2018). Prehĺbenie vzťahov medzi EÚ a Srbskom nastalo po páde režimu Slobodana Miloševića, ale najvýraznejší vplyv malo podpísanie SAA a Dočasnej dohody o obchode (IA), vďaka ktorým tvorí EÚ až 63,2% (2018) celkovej obchodnej výmeny Srbska⁴⁴.

Ako uvádza Tabuľka 1 najdôležitejšími partnermi SR za rok 2018 v rámci vývozu sú krajiny Nemecko, Česko, Poľsko, Francúzsko a Taliansko. Vývoz do všetkých z týchto krajín medziročne vzrástol, najviac do Nemecka, a to o 15,3%. Z piatich pre nás najvýznamnejších partnerov z hľadiska dovozu sú len dvaja - Nemecko a Česko - členmi EÚ. Zvyšní traja sú ázijské krajiny Čína, Vietnam a Kórejská republika, ktoré spolu tvoria viac ako 17% slovenského importu. Najvyššie aktívne obchodné saldo, a to vo výške 4023,1 mil. EUR, dosiahla SR v roku 2018 s Nemeckom. Najvyššie pasívne obchodné saldá dosahujeme s ázijskými krajinami a s Ruskom, z ktorého dovážame ropu a zemný plyn.⁴⁵

Z členských štátov EÚ, ako ďalej uvádza Tabuľka 1, sú v rámci vývozu aj dovozu pre Srbsko najvýznamnejší Taliansko a Nemecko, dôležité postavenie však zastáva aj Rumunsko a Maďarsko. S druhým najväčším obchodným partnerom (po EÚ), s krajinami CEFTA, dosahuje Srbsko kladnú obchodnú bilanciu. Táto skutočnosť je dôsledkom dohody, ktorá umožňuje vývoz všetkých srbských výrobkov do ostatných členských krajín CEFTA (Albánsko, Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Severné Macedónsko, Moldavsko) bez colných a iných poplatkov. Z krajín CEFTA je pre Srbsko najvýznamnejšia Bosna a Hercegovina, do ktorej v roku 2018 vyviezlo tovar v objeme 1,3 mld. EUR. Dôležitým obchodným partnerom Srbska naďalej zostáva ako vo vývoze (5. miesto) tak aj v dovoze (4.miesto) Ruská federácia, od ktorej je Srbsko (a rovnako aj SR) energeticky závislé.⁴⁶ Silné obchodné vzťahy medzi Srbskom a Ruskom boli podložené dohovorom o voľnom

⁴⁴ MZVaEZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://www.mzv.sk/documents/739433/620840/Srbsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>

⁴⁵ MH SR. *Zahraničný obchod SR - január až december 2018 (a rovnaké obdobie roku 2017)*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://www.mhsr.sk/uploads/files/v6A37K3a.pdf>>

⁴⁶ MZVaEZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://www.mzv.sk/documents/739433/620840/Srbsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>

obchode z roku 2000, vďaka ktorému sa bezcolný režim uplatňoval na 99% obchodu⁴⁷, na určité produkty však naďalej boli uvalené importné kvóty. V roku 2019 Srbsko podpísalo dohodu o voľnom obchode s Eurázijskou hospodárskou úniou (EHÚ), ktorú tvoria štáty Rusko, Arménsko, Bielorusko, Kazachstan a Kirgizsko.⁴⁸ Dohoda umožňuje vývoz 95,5% srbských výrobkov do regiónu bez cla, na základe čoho môžeme v nasledujúcich rokoch očakávať zvýšenie obchodu s krajinami EHÚ.⁴⁹ Dohoda zvýši najmä obchod s Arménskom a Kirgizskom, s ktorými Srbsko do roku 2019 nemalo podpísanú žiadnu dohodu. Dohodu o voľnom obchode má Srbsko podpísanú aj s krajinami EZVO (Švajčiarsko, Nórsko, Island) a s Tureckom, zatiaľ čo s USA, Austráliou a Japonskom obchod uskutočňuje na základe všeobecného systému preferencií. V zahraničnoobchodných vzťahoch Srbska narastá význam Číny, ktorá sa stala jeho tretím najväčším obchodným partnerom z hľadiska dovozu. Čína v rámci projektu Nová hodvábna cesta zvyšuje svoju hospodársku aj politickú aktivitu na celom Balkáne, ktorý považuje za vstupnú bránu do Európy.⁵⁰

Tabuľka 1 Hlavní obchodní partneri SR a Srbska v r. 2018 (v mld. EUR)

Vývoz				Dovoz			
SR		Srbsko		SR		Srbsko	
Nemecko	17,7	Taliansko	2,0	Nemecko	13,7	Nemecko	2,9
Česko	9,5	Nemecko	1,9	Česko	7,9	Taliansko	2,1
Poľsko	6,1	B a H	1,3	Čína	4,5	Čína	1,8
Francúzsko	5,0	Rumunsko	1,0	Vietnam	4,5	Rusko	1,7
Taliansko	4,6	Rusko	0,9	J. Kórea	4,4	Maďarsko	1,1

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: MH SR. Zahraničný obchod SR - január až december 2018 (a rovnaké obdobie roku 2017). [online]. 2019. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://www.mhsr.sk/uploads/files/v6A37K3a.pdf>>; MZVaEZ SR. Ekonomická informácia o teritóriu. [online]. 2019. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://www.mzv.sk/documents/739433/620840/Srbsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>

⁴⁷ SLOVENSKÁ SPOLOČNOSŤ PRE ZAHRANIČNÚ POLITIKU. *Súčasná srbsko-ruská vzťahy – priateľstvo či pragmatizmus?*. [online]. 2015. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://zahrancnapolitika.sk/sucasne-srbsko-ruske-vztahy-priatelstvo-ci-pragmatizmus/>>

⁴⁸ INVESTIČNÍ WEB. *Srbsko podepsalo dohodu o voľnom obchode s blokom vedeným Ruskom*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://www.investicniweb.cz/news-srbsko-podepsalo-dohodu-o-volnem-obchodu-s-blokom-vedenym-ruskem/>>

⁴⁹ FINWEB. *Srbsko sa otáča na východ, podpíše dohodu s Ruskom. Lajčák tento krok označil za matúci*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://finweb.hnonline.sk/zahranicna-ekonomika/2030587-srbsko-sa-otaca-na-vychod-podpise-dohodu-s-ruskom-lajcak-tento-krok-oznaci-matuci>>

⁵⁰ HOSPODÁRSKE NOVINY. *Čína dodá Srbsku vojenské vybavenie*. [online]. 2020. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://hnonline.sk/svet/2004128-cina-doda-srbsku-vojenske-vybavenie>>

3.1.2 Komoditná štruktúra zahraničného obchodu

Komoditná štruktúra ZO krajín je determinovaná ich dominantnými priemyselnými odvetviami, resp. chýbajúcimi nerastnými surovinami. Významné priemyselné odvetvia oboch krajín predstavuje automobilový a strojársky priemysel, v prípade Srbska zastáva dôležitú úlohu aj banícky a energetický priemysel.⁵¹ Ani jedna z krajín zároveň nedisponuje významnými ložiskami ropy a zemného plynu, ktoré musia dovážať.

Štruktúra najvýznamnejších vývozných a dovozných komodít SR, ktorá je zobrazená v Tabuľke 2, je takmer rovnaká, čo indikuje vysokú dovoznú náročnosť ekonomiky. To znamená, že krajina musí veľa doviesť, aby bolo možné komodity následne upraviť a vyviezť. Najdôležitejším vývozným artiklom pre slovenskú ekonomiku predstavujú vozidlá, ktorých vývoz dosiahol v roku 2018 hodnotu 23,8 mld. EUR.⁵² Vozidlá sa z hľadiska dovozu umiestnili na druhom mieste, prevýšili ich už len elektrické stroje a prístroje s hodnotou importu 15,8 mld. EUR. Do skupiny vozidiel sú zaradené aj ich súčasti, ktoré dovážame najmä z Číny a Južnej Kórey, určitá časť je dovážaná aj zo Srbska. Elektrické stroje a prístroje sú významnou komoditou aj z hľadiska vývozu, ktorý dosiahol hodnotu 15,2 mld. EUR. K elektrickým strojom a prístrojom zaraďujeme okrem rôznych spotrebičov aj ich súčasti. Na treťom mieste v importe aj exporte sa umiestnili a v približne rovnakej hodnote vyvážame aj dovážame jadrové reaktory, stroje a prístroje. Významným vývozným artiklom sú aj železo a oceľ (4. miesto) a nerastné palivá (5. miesto). Nerastné palivá sú vyvážené najmä v spracovanej podobe (najväčší spracovateľ je Slovnaft) a pretože SR nedisponuje vlastnými ložiskami, nerastné palivá predstavujú aj významný dovozný artikel (4. miesto). Päťicu najdovážanejších komodít uzatvárajú plasty a výrobky z nich.

Ako je ďalej uvedené v Tabuľke 2 v roku 2018 boli zo Srbska najviac vyvážené elektrické stroje a prístroje (1,7 mld. EUR), ktoré smerovali najmä do Nemecka, Ruska a na Slovensko. Cestné vozidlá (1,1 mld. EUR) a železo a oceľ (0,9 mld. EUR), zastávajúce druhé a tretie miesto najvyvážanejších komodít, boli exportované hlavne do Nemecka a Talianska. Srbsko vyviezlo v roku 2018 aj značný objem farebných kovov (0,8 mld. EUR) a kaučuku (0,8 mld. EUR), ktorý smeroval predovšetkým do Nemecka

⁵¹ SANTANDER. *Serbian economic outline*. [online]. 2020. [cit. 2020-01-23]. Dostupné na: <<https://santandertrade.com/en/portal/analyse-markets/serbia/economic-outline>>

⁵² JANČURA, Matúš et al. *Vývoj a štruktúra Slovenského exportu a importu*. In Bencot Weekly Report [online]. 2018. Bratislava: Bencot Group, 2018, č. 18. . [cit. 2020-01-23]. Dostupné na: <<https://www.bencont.sk/app/cmsSiteAttachment.php?ID=212&disposition=inline>>

a Maďarska. Prvenstvo v dovážaných komoditách patrí energetickým surovinám – rope a ropným produktom (1,7 mld. EUR). Ich hlavným dovozcom je Ruská federácia, na druhom mieste je Irak, z ktorého Srbsko dováža približne o polovicu menej ropných produktov ako z Ruska.⁵³ Dovoz cestných vozidiel dosiahol hodnotu 1,5 mld. EUR, pričom do skupiny cestných vozidiel sú zahrnuté aj ich časti a súčasti dovážané predovšetkým z Číny. Komponentmi do vozidiel je zásobovaných šesť automobilových spoločností na čele s Fiatom, druhým najväčším srbským exportérom (2019).⁵⁴ Dovoz elektrických strojov a prístrojov činil 1,3 mld. EUR, dovoz priemyselných strojov a prístrojov 0,9 mld. EUR. Železo a oceľ používané najmä v strojárskom priemysle boli dovozené v hodnote 0,7 mld. EUR.

Tabuľka 2 Tovarová štruktúra zahraničného obchodu SR a Srbska v r. 2018 (v mld. EUR)

Vývoz				Dovoz			
SR		Srbsko		SR		Srbsko	
Vozidlá iné ako koľajové	23,8	Elektrické stroje a prístroje	1,7	Elektrické stroje a prístroje	15,8	Ropa a ropné produkty	1,7
Elektrické stroje a prístroje	15,2	Cestné vozidlá	1,1	Vozidlá iné ako koľajové	12,2	Cestné vozidlá	1,5
Jadrové reaktory, stroje, prístroje	9,5	Železo a oceľ	0,9	Jadrové reaktory, stroje, prístroje	9,6	Elektrické stroje a prístroje	1,3
Železo a oceľ	3,7	Výrobky z kaučuku	0,8	Nerastné palivá, minerálne oleje, bitúmenové látky	6,8	Priemyselné stroje na všeobecné použitie	0,9
Nerastné palivá, minerálne oleje, bitúmenové látky	3,1	Farebné kovy	0,8	Plasty a výrobky z nich	3,2	Železo a oceľ	0,7

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: MH SR. Zahraničný obchod SR - január až december 2018 (a rovnaké obdobie roku 2017). [online]. 2019. [cit. 2020-01-23]. Dostupné na: <<https://www.mhsr.sk/uploads/files/v6A37K3a.pdf>>; MZVaEZ SR. Ekonomická informácia o teritóriu. [online]. 2019. [cit. 2020-01-23]. Dostupné na: <<https://www.mzv.sk/documents/739433/620840/Srbsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>

⁵³ STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. *Exports and imports, by SITC rev.4 divisions*. [online]. 2019. . [cit. 2020-01-23]. Dostupné na: <<https://data.stat.gov.rs/Home/Result/170302?languageCode=en-US>>

⁵⁴ SERBIANMONITOR. *Fiat no longer No. 1 exporter in Serbia* [online]. 2019. [cit. 2020-01-23]. Dostupné na: <<https://www.serbianmonitor.com/en/fiat-no-longer-no-1-exporter-in-serbia/>>

Podiel Srbska na celkovej zahraničnej výmene SR s regiónom západný Balkán bol v roku 2018 68,7%⁵⁵, čím výrazne prevýšil obchod SR s ostatnými krajinami západného Balkánu. Jeho podiel na celkovom slovenskom dovoze však predstavoval len 0,51% a na vývoze 0,47%. Zo všetkých obchodných partnerov SR je Srbsko na 24. mieste z hľadiska exportu a na 14. mieste⁵⁶ z hľadiska importu s celkovým obratom obchodu 766,2 mil. EUR za rok 2018. V roku 2018 Srbsko vyviezlo 2,27% z jeho celkového exportu na územie SR, čo predstavuje objem vývozu v hodnote 392 mil. EUR. SR tak v roku 2018 zastávala 16. miesto z hľadiska exportných partnerov Srbska. Z celkového srbského importu pochádzalo v roku 2018 1,61% zo SR. Táto časť predstavuje hodnotu dovozu na úrovni 374,2 mil. EUR a SR bola spomedzi importných partnerov Srbska na 24. mieste.⁵⁷

3.2 Vývoj zahraničného obchodu SR so Srbskom v rokoch 2006 – 2018

Región západný Balkán s dôrazom na krajiny Srbsko, Bosna a Hercegovina a Severné Macedónsko je v dôsledku nevyužitého obchodného potenciálu a investičným príležitostiam prioritným územím na dosiahnutie jedného z cieľov proexportne zameranej ZOP SR – zvýšenie objemu vývozu do mimoeurópskych krajín. Srbsko je z krajín západného Balkánu našim najväčším obchodným partnerom, s ktorým obchodujeme už niekoľko desiatok rokov. V tejto práci sme sa zamerali na vývoj obchodu medzi krajinami od roku 2006, kedy zanikla federatívna republika Srbsko a Čierna Hora a Srbsko vzniklo ako samostatný štát. Vývoj obchodných vzťahov je zachytený na Grafe 4, ktorý zobrazuje zmeny v objeme exportu, importu a salda ZO medzi krajinami. Záujem slovenskej podnikateľskej verejnosti o teritórium výrazne vzrástol v rokoch 2009 a 2010, na základe čoho slovenský vývoz do krajiny stúpol. V nasledujúcich dvoch rokoch export klesal, v roku 2014 dosiahol svoje minimum na úrovni 288,3 mil. EUR. Od tohto obdobia má

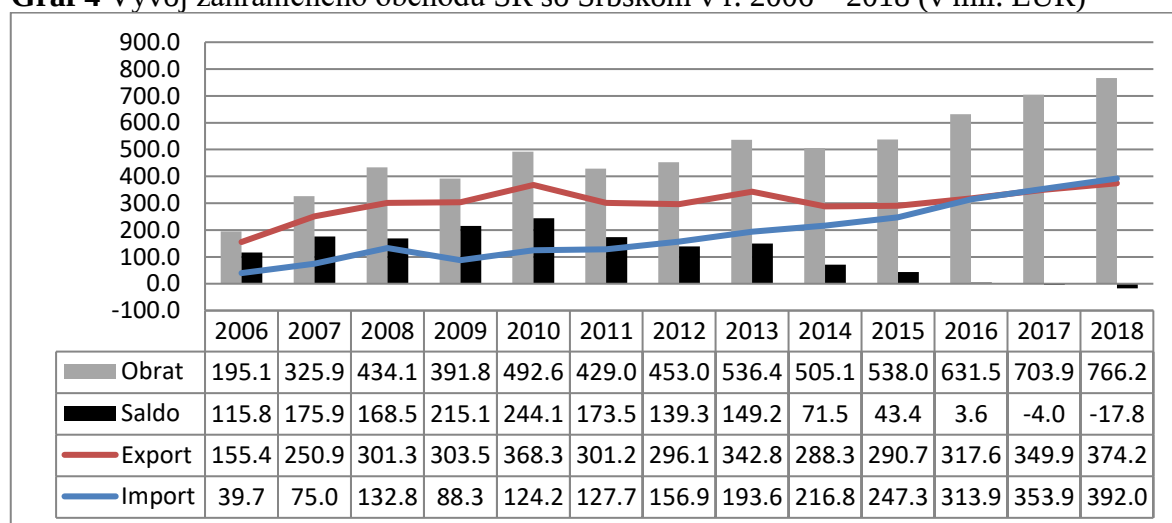
⁵⁵ ZUBALOVÁ, Ľubica - DRIENIKOVÁ, Kristína. Foreign-Trade Relations of the Slovak Republic with Western Balkans. *Trends and Challenges in the European Business Environment: Trade, International Business and Tourism: Proceedings of the 6th International Scientific Conference*, October 17 - 18, 2019 (Mojmírovce, Slovak Republic). Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2019, s. 499. ISBN 978-80-225-4646-1.

⁵⁶ WITS. *Slovak Republic exports, imports and trade balance By Country 2018*. [online]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné na: <<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SVK/Year/2018/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country>>

⁵⁷ WITS. *Serbia, FR(Serbia/Montenegro) exports, imports and trade balance By Country 2018*. [online]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné na: <<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SER/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country>>

slovenský vývoz opäť stúpajúcu tendenciu.⁵⁸ Import zo Srbska s výnimkou roku 2009 zaznamenáva rast počas celého sledovaného obdobia, pričom najvyšší medziročný rast nastal v roku 2007, kedy sa import zvýšil o takmer 89% oproti predchádzajúcemu roku. Podobne ako import aj celkový obrat obchodu každoročne stúpa a v roku 2018 dosiahol svoju maximálnu hodnotu (766,2 mil. EUR). V porovnaní s predchádzajúcim rokom 2017 ide o takmer 9%-ný nárast a v porovnaní s rokom 2006 obrat vzrástol takmer 4-násobne. Od roku 2017 prevyšuje objem slovenského importu zo Srbska objem exportu, a teda so Srbskom dosahujeme negatívnu obchodnú bilanciu, ktorá bola v roku 2018 na úrovni 17,8 mil. EUR.

Graf 4 Vývoj zahraničného obchodu SR so Srbskom v r. 2006 – 2018 (v mil. EUR)

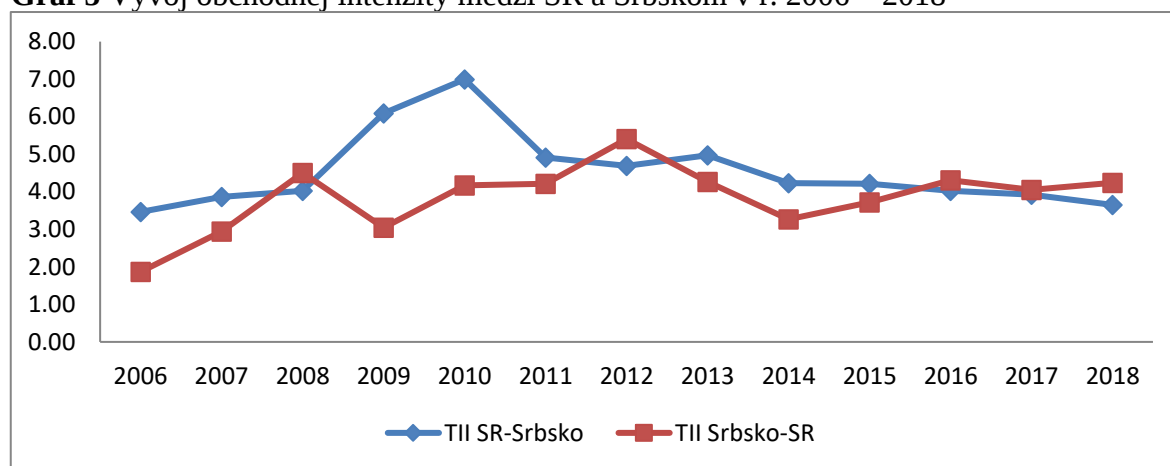
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: MH SR. Výsledky zahraničného obchodu. [online]. 2019. [cit. 2020-02-02]. Dostupné na: <<https://www.mhsr.sk/obchod/bilateralne-obchodne-vztahy/vysledky-zahranicneho-obchodu>>

Dosiahnuté hodnoty nasvedčujú, že objem obchodu medzi SR a Srbskom sa zvyšuje, pričom rastie najmä intenzita srbského dovozu na územie SR. Tejto skutočnosti nasvedčuje aj vývoj hodnôt Indexu obchodnej intenzity (TII) zobrazený na Grafe 5, ktorý reprezentuje intenzitu obchodu medzi SR a Srbskom v rokoch 2006 – 2018 vzhľadom na ich postavenie v medzinárodnom obchode. Vypočíta sa ako podiel podielu vývozu prvej krajiny do druhej krajiny k celkovému vývozu prvej krajiny a podielu vývozu smerovaného do druhej krajiny k hodnote celkového svetového vývozu. Počas celého sledovaného obdobia dosahuje intenzita obchodu SR so Srbskom (TII SR-Srbsko) hodnotu vyššiu ako 1, čo indikuje vysokú intenzitu exportnej aktivity slovenských exportérov na

⁵⁸ MZVaEZ SR. Ekonomická informácia o teritóriu. [online]. 2014. [cit. 2020-02-02]. Dostupné na: <https://export.slovensko.sk/wp-content/uploads/2015/03/Srbsko-Ekonomicka-informacia-o-teritriu_November-2014.pdf>

územie Srbska. Intenzita sa pohybuje v rozmedzí od 3,46 po 7,00, môžeme preto hovoriť o intenzívnom vzťahu slovenských exportérov a srbských importérov. Rovnako aj intenzita obchodu medzi srbskými exportérmi a slovenskými importérmi (TII Srbsko-SR) dosahuje počas celého obdobia hodnotu vyššiu ako 1, konkrétne sa hodnota pohybuje v rozmedzí od 1,87 po 5,40. Z uvedených skutočností vyplýva, že vzájomný obchod medzi SR a Srbskom bol v sledovanom období intenzívnejší ako sa vzhľadom na ich postavenie vo svetovom obchode dalo očakávať. Rovnako možno konštatovať, že hodnota TII Srbsko-SR dosahovala v porovnaní s TII SR-Srbsko vyššiu hodnotu v rokoch 2008, 2012 a v posledných troch rokoch sledovaného obdobia (2016 – 2018). Z uvedeného vyplýva, že aktivity srbských exportérov smerom do SR sú v poslednom období intenzívnejšie ako vzťahy slovenských exportérov a srbských importérov.

Graf 5 Vývoj obchodnej intenzity medzi SR a Srbskom v r. 2006 – 2018

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: UNCTADSTAT. *International Trade in Goods and Services*. [online]. 2019. [cit. 2020-03-20]. Dostupné na: https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en

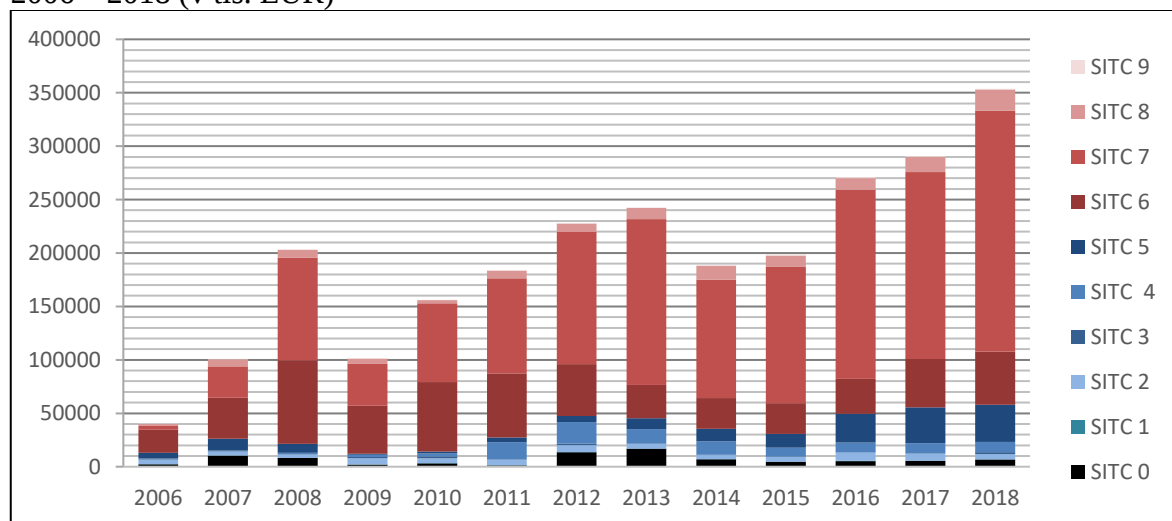
Hlavným dôvodom rastu importu SR zo Srbska sú dodávky srbských subdodávateľov pre slovenský automobilový priemysel, ktorý predstavuje jeden z hlavných pilierov hospodárstva krajiny. Takmer polovicu importu zo Srbska tvorili v roku 2018 drôty a káble určené pre slovenské automobilky. Dôsledkom tejto skutočnosti je negatívna obchodná bilancia, ktorú so Srbskom dosahujeme od roku 2017. V roku 2018 sme jej hodnotu zvýšili o takmer 12 mil. EUR a dá sa predpokladať, že v najbližších rokoch sa previazanosť srbských dodávateľov s automobilkami na území SR zvýši, čo negatívne ovplyvní obchodnú bilanciu SR so Srbskom. Exportne najvýznamnejšie komodity SR, ktoré boli v roku 2018 umiestnené na srbskom trhu sú elektrické prístroje.

Na rozdiel od najvýznamnejších importných komodít SR zo Srbska (drôtov a káblov) netvorí elektrické prístroje ani 20% z celkového exportu SR do Srbska.⁵⁹

3.2.1 Komoditná štruktúra obchodu medzi SR a Srbskom podľa nomenklatúry SITC

Štruktúra dovozu SR zo Srbska, ktorá je zobrazená na Grafe 6, sa v priebehu rokov 2006 až 2018 výrazne nemenila. V komoditnej štruktúre dovozu podľa tried nomenklatúry SITC prevažuje takmer počas celého sledovaného obdobia trieda SITC 7, ktorú tvoria stroje a zariadenia. Druhú najviac dovážanú skupinu komodít predstavuje trieda SITC 6 zahŕňajúca trhové výrobky. Od roku 2016 dosahuje dovoz chemikálií zahrnutých do triedy SITC 5 takmer rovnaký objem ako dovoz trhových výrobkov. K najmenej dovážaným patria komodity spadajúce do tried SITC 1, SITC 3 a SITC 9, ktoré reprezentujú nápoje, palivá a ostatné komodity nezahrnuté do prvých deviatich tried nomenklatúry. Výraznejšie výkyvy pozorujeme pri dovoze potravín zahrnutých v triede SITC 0, ktorých dovoz striedavo rastie a klesá. Momentálne má dovoz potravín rastúci trend.

Graf 6 Komoditná štruktúra dovozu SR zo Srbska podľa tried nomenklatúry SITC v r. 2006 – 2018 (v tis. EUR)

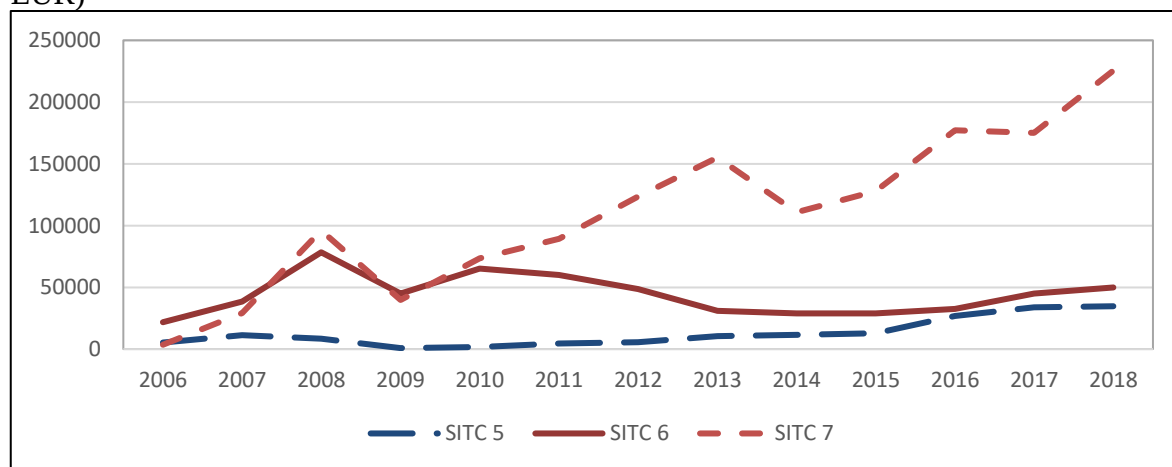

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. Exports and imports, by SITC rev. 4, groups. [online]. 2019. [cit. 2020-02-27]. Dostupné na: <<https://data.stat.gov.rs/Home/Result/170303?languageCode=en-US>>; údaje prepočítané konverzným kurzom k 12.01.2020 1 USD = 0.90 EUR

⁵⁹ MZVaEZ SR. Ekonomické informácie o teritóriu. [online]. 2019. [cit. 2020-03-20]. Dostupné na: <<https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Srbsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>

Graf 7 zobrazuje vývoj importu troch dominantných tried nomenklatúry SITC. Stroje a zariadenia (SITC 7) sú najdovážanejšími komoditami zo Srbska od roku 2010, od kedy objem ich dovozu prevyšuje dovoz trhových výrobkov. Najvyššiu hodnotu dovozu strojov a zariadení sme zaznamenali v roku 2018, kedy dovoz dosiahol 225,5 mil. EUR, čo predstavuje viac ako 64-násobok dovozu z roku 2006. Najväčší medziročný rast nastal v roku 2008, kedy sa dovoz zvýšil o 229% oproti roku 2007. Najdovážanejšími komoditami v rámci triedy SITC 7 sú elektrotechnické strojárstvo, aparátúry a zariadenia, ktoré len v rokoch 2008 a 2009 prevýšil dovoz dopravných zariadení. Trieda SITC 6 bola v rokoch 2006 – 2010 najdovážanejšou skupinou komodít zo Srbska. Od roku 2010 až po súčasnosť je objem jej dovozu na druhom mieste. Najväčší objem trhových výrobkov bol zo Srbska dovozený v roku 2008, kedy dovoz dosiahol hodnotu 78,4 mil. EUR. V dovoze trhových výrobkov môžeme vidieť výkyvy, od roku 2015 má však rastúci trend. Trieda SITC 6 zahŕňa najmä výrobný materiál pre spracovateľské firmy – kožu, gumárenské výrobky, korok, papier, textilné vlákna, železo, oceľ, výrobky z kovov. Najviac dovážanou komoditou v rámci triedy SITC 6 bolo železo a oceľ s výnimkou rokov 2013, 2014 a 2015, kedy sme zo Srbska dovezli viac neželezných kovov (2013, 2014) a výrobkov z kovov (2015). Dovozy triedy SITC 5 od roku 2009 výrazne rastie. Najvyššiu hodnotu dosiahol v roku 2018, a to 34,7 mil. USD. Objem dovozu za rok 2018 predstavuje takmer 45-násobok dovozu z roku 2009. Medzi najvýznamnejšie srbské komodity umiestnené na slovenskom trhu v rámci triedy SITC 5 patrili v rokoch 2006 – 2008 organické chemikálie, od roku 2009 prevažujú plasty v prvotnej podobe.

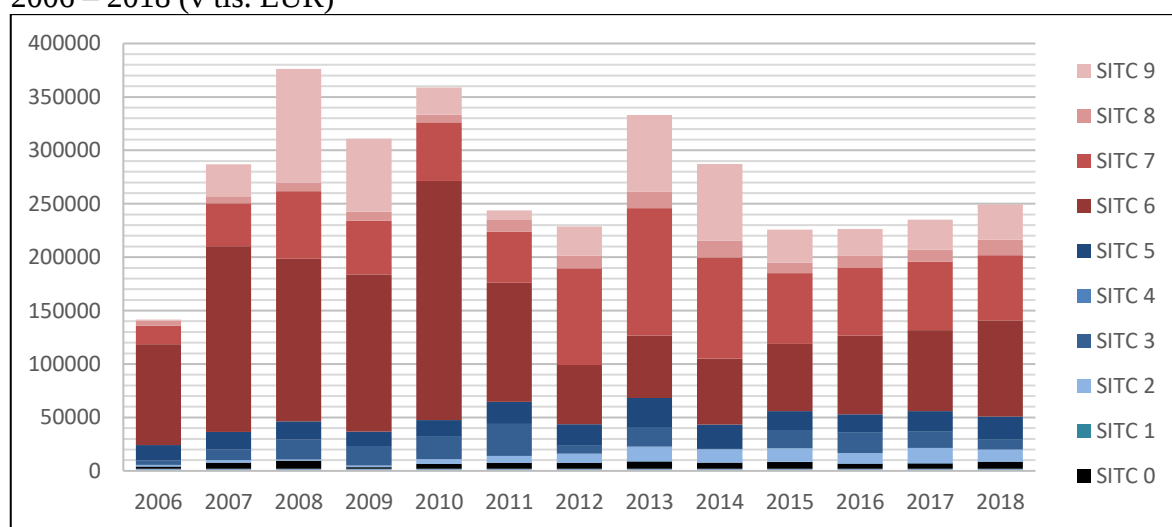
Graf 7 Vývoj importu tried SITC 5, SITC 6 a SITC 7 SR zo Srbska v r. 2006 – 2018 (v tis. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. Exports and imports, by SITC rev. 4, groups. [online]. 2019. [cit. 2020-02-27]. Dostupné na: <<https://data.stat.gov.rs/Home/Result/170303?languageCode=en-US>>; údaje prepočítané konverzným kurzom k 12.01.2020 1 USD = 0.90 EUR

Podobne ako štruktúra dovozu SR zo Srbska ani štruktúra vývozu sa výrazne nemenila. Na Grafe 8 môžeme vidieť, že počas celého sledovaného obdobia prevažuje vývoz troch tried nomenklatúry SITC, a to SITC 6, SITC 7 a SITC 9, ktoré reprezentujú trhové výrobky, stroje a prepravné zariadenia a ostatné komodity. Avšak na rozdiel od dovozu sledujeme pri objeme vývozu spomínaných tried výkyvy, kedy si medzi sebou menili prvé tri miesta najvyvážanejších komodít zo SR do Srbska. Najnižší objem dovozu vykazujú triedy SITC 4, SITC 1 a SITC 0, ktoré reprezentujú oleje a tuky, nápoje a tabak a potraviny.

Graf 8 Komoditná štruktúra vývozu SR do Srbska podľa tried nomenklatúry SITC v r. 2006 – 2018 (v tis. EUR)

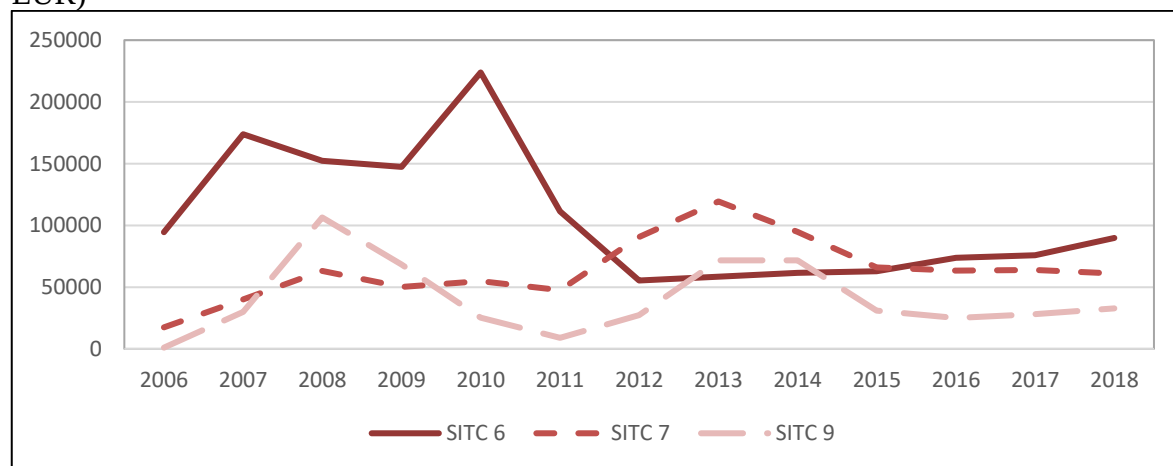

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. Exports and imports, by SITC rev. 4, groups. [online]. 2019. [cit. 2020-02-27]. Dostupné na: <<https://data.stat.gov.rs/Home/Result/170303?languageCode=en-US>>; údaje prepočítané konverzným kurzom k 12.01.2020 1 USD = 0.90 EUR

Graf 9 znázorňuje vývoj exportu troch najdôležitejších tried komodít. Trhové výrobky predstavovali najvyvážanejšiu skupinu komodít v rokoch 2006 – 2011 a následne v rokoch 2016 – 2018. V rokoch 2012 – 2015 boli na druhom, resp. treťom mieste za triedami SITC 7, resp. aj SITC 9. Najvyšší objem vývozu dosiahli v roku 2010, a to na úrovni 223,9 mil. EUR. V roku 2018 bol vývoz trhových výrobkov na úrovni 89,8 mil. EUR, čo predstavuje len 40% z objemu v roku 2010. Najnižší objem vývozu bol zaznamenaný v roku 2012, od vtedy vykazuje rastúci trend. Počas celého sledovaného obdobia dominoval vývoz železa a ocele, druhé miesto striedavo zastával vývoz papiera, papierovej lepenky, výrobkov z papiera, papierenskej celulózy a neželezných kovov. Stroje a prepravné zariadenia spadajúce do triedy SITC 7 boli najvyvážanejšími artiklami v rokoch 2012-2015, v ostatných rokoch sa s triedou SITC 9 striedali na druhom a treťom

mieste. Najvyšší objem vývozu strojov a prepravných zariadení bol dosiahnutý v roku 2013, kedy nadobudol hodnotu 119,4 mil. EUR, čo predstavovalo oproti jeho najnižšej hodnote v roku 2006 viac ako 6-násobok. Počas celého obdobia mal vývoz triedy SITC 7 striedavo rastúci a klesajúci trend. V rámci triedy prevažoval počas obdobia vývoz cestných zariadení vrátane leteckých, len v rokoch 2006 – 2009 a následne 2012 – 2013 ho prevýšil vývoz telekomunikačnej a zvukovej aparatury (2006 – 2007, 2012 – 2013), dopravných zariadení (2008) a všeobecných strojov a zariadení (2009). Ostatné komodity spadajúce do triedy SITC 9 sa počas sledovaného obdobia striedavo nachádzali na druhom a treťom mieste najvyvážanejších komodít. Objem ich vývozu dosiahol najvyššiu hodnotu v roku 2008, a to 106,4 mil. EUR. V roku 2018 predstavovala hodnota vývozu ostatných komodít len 32,7 mil. USD, od roku 2016 však sledujeme rastúci trend ich vývozu.

Graf 9 Vývoj exportu tried SITC 6, SITC 7 a SITC 9 SR do Srbska v r. 2006 – 2018 (v tis. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. Exports and imports, by SITC rev. 4, groups. [online]. 2019. [cit. 2020-02-27]. Dostupné na: <<https://data.stat.gov.rs/Home/Result/170303?languageCode=en-US>>; údaje prepočítané konverzným kurzom k 12.01.2020 1 USD = 0.90 EUR

3.3 Priame zahraničné investície

V regióne západný Balkán existuje niekoľko potenciálnych sektorov pre investície a obchodnú spoluprácu zo strany SR. Už v roku 2005 označila západný Balkán za trh s vysokým potenciálom pre PZI, a to konkrétne pre investície na zelenej lúke, aj Multilaterálna agentúra pre investičné záruky (MIGA). V prípade Srbska bolo označenie potvrdené aj správou Financial Times, podľa ktorej sa Srbsko umiestnilo na prvom mieste pri porovnaní kritérií investícií na zelenej lúke a veľkosti trhu. Srbsko je najväčším a

najprosperujúcejším trhom západného Balkánu, čo z neho robí najzaujímavejšie teritórium regiónu pre zahraničné spoločnosti. Podľa IBM Global Location Trends 2019 je Srbsko krajina s najvyšším percentuálnym podielom exportne orientovaných investičných projektov (91,2%) a taktiež krajina s najvyšším počtom novovytvorených pracovných miest prostredníctvom projektov PZI na milión obyvateľov.⁶⁰ Pre SR sa považuje za perspektívneho partnera najmä v oblasti obnoviteľnej a zelenej energie, nových technológií, výstavby a rekonštrukcie elektrární.⁶¹

Do roku 2019 bolo v Srbsku uskutočnených niekoľko projektov financovaných slovenskými spoločnosťami. V rámci projektov zameraných na obnoviteľné zdroje energie bol vybudovaný aquapark na geotermálnu vodu pri Báčskom Petrovci, zrealizovala sa aj výstavba niekoľkých fotovoltaičných elektrární, bioplynových staníc, či projekty na výrobu peliet z biomasy. Významné boli aj projekty zamerané na elektrickú energiu, a to dodanie informačného systému na podporu jej predaja pre JP Elektroprivjedu Srbije a dodanie riadiacej jednotky na regulovanie, distribúciu a spotrebu elektrickej energie v domácnostiach. Možnosťou pre slovenských investorov je prebiehajúca privatizácia srbských podnikov v rôznych odvetviach. V oblasti výroby železničných vagónov už boli realizované dva privatizačné projekty. V roku 2019 bolo rozpracovaných niekoľko slovenských investičných projektov, ktoré sa zameriavajú na využívanie obnoviteľných zdrojov energie ako napríklad výstavba bioplynových staníc a malých vodných elektrární. Okrem toho slovenskí investori alokujú svoje zdroje aj do komunálnych projektov a projektov zameraných na budovanie čistiarní odpadových vôd. Vďaka Memorandu o porozumení a spolupráci medzi Slovenskou inovačnou a energetickou agentúrou (SIEA) a Inovačným fondom Srbska sa od roku 2018 podarilo SIEA uskutočniť aktivity týkajúce sa inovácií a transferu slovenského know-how do Srbska. Zvýšenie spolupráce sa očakáva aj od Memoranda o porozumení o spolupráci v oblasti digitalizácie verejnej správy medzi Úradom podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu a srbským Kabinetom ministra pre inovácie a technologický rozvoj.⁶² Dohoda sa týka rozšírenia spolupráce pri

⁶⁰ DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Serbia has attracted over €29 billion of inward foreign direct investment since 2007*. [online]. 2020. [cit. 2020-03-02]. Dostupné na: <<https://ras.gov.rs/en/invest-in-serbia/why-serbia/join-the-pool-of-the-successful>>

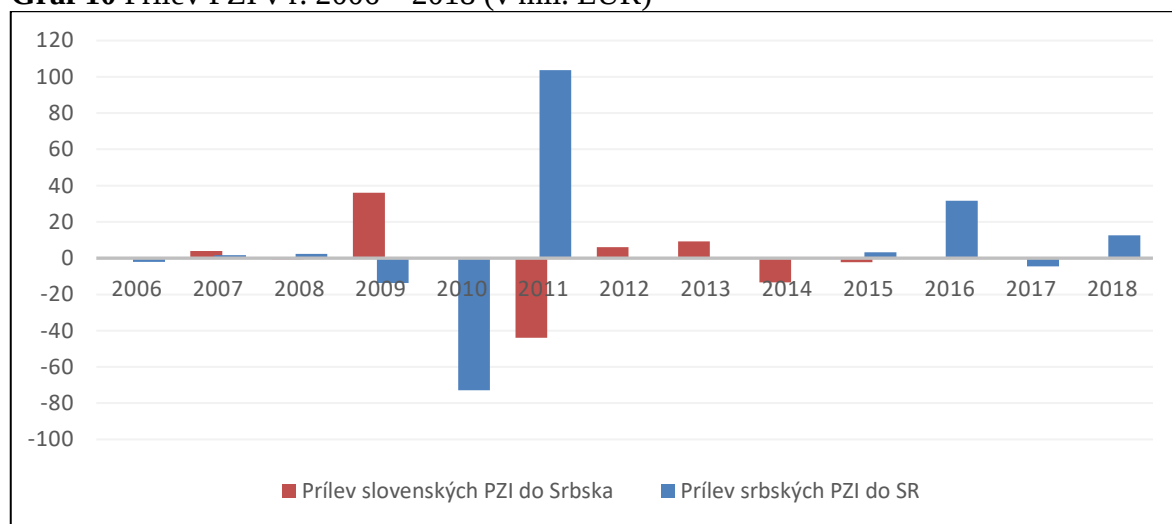
⁶¹ ZUBAĽOVÁ, Ľubica - DRIENIKOVÁ, Kristína. Foreign-Trade Relations of the Slovak Republic with Western Balkans. *Trends and Challenges in the European Business Environment: Trade, International Business and Tourism: Proceedings of the 6th International Scientific Conference, October 17 - 18, 2019 (Mojmírovce, Slovak Republic)*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2019, s. 501. ISBN 978-80-225-4646-1.

⁶² MZVaEZ SR. *Ekonomické informácie o teritóriu*. [online]. 2019. [cit. 2020-03-02]. Dostupné na: <<https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Srbsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>

využívaní informačných a komunikačných technológií, digitálnych inovácií a výmeny poznatkov týkajúcich sa vývoja a implementácie inovačných politík a integrácie údajov.⁶³ Ide o napĺňanie cieľa SVEV SR – spolupráca so zahraničím v oblasti inovácií a transferu poznatkov.

Graf 10 zobrazuje prílev slovenských PZI do Srbska a srbských PZI do SR v rokoch 2006 – 2018. Najvyššiu hodnotu takmer 40 mil. EUR dosiahli slovenské PZI v roku 2009, kedy výrazne stúpol záujem slovenskej podnikateľskej verejnosti o územie Srbska. V posledných piatich rokoch sledovaného obdobia hodnota investícií klesá, a to aj napriek progresiám v kvalite podnikateľského prostredia Srbska. Naopak Srbské PZI vykazujú v posledných rokoch prevažne rast a od roku 2014 prevyšujú prílev slovenských PZI do Srbska. Prílev srbských PZI do SR dosiahol najvyššiu hodnotu v roku 2011, a to viac ako 100 mil. EUR.

Graf 10 Prílev PZI v r. 2006 – 2018 (v mil. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: NBS. Priame zahraničné investície. [online]. 2019. [cit. 2020-03-25]. Dostupné na: <<https://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie>>

3.4 Porovnanie podnikateľského prostredia SR a Srbska na základe Indexu Doing Business

Podmienky podnikania v krajine, vo veľkej miere determinované inštitucionálnym a legislatívnym rámcom, sú dôležité ako pre domácich podnikateľov, tak pre zahraničných

⁶³ TERAZ. Raši podpísal v Srbsku memorandum o výmene skúseností v inováciách. [online]. 2019. [cit. 2020-03-02]. Dostupné na: <<https://www.teraz.sk/spravy/rasi-podpisal-v-srbsku-memorandum-o-v/355623-clanok.html>>

investorov. Tabuľka 3 zobrazuje výsledky Indexu Doing Business 2020, ktorý hodnotí podnikateľské prostredie krajín v 11 oblastiach na základe údajov z roku 2019. V celkovom hodnotení sa Srbsko umiestnilo o jednu priečku vyššie ako SR s bodovým hodnotím vyšším len o jednu desatinu bodu, čo indikuje vysoko porovnateľné podmienky podnikania v týchto krajinách. V jednotlivých oblastiach sa výsledky mierne líšia, SR dominuje v prístupe k elektrickej energii, registrácii majetku, získavaní úverov, daňových povinnostiach firiem, cezhraničnom obchodovaní a vymáhateľnosti zmlúv. Srbsko dosiahlo vyššie hodnotenie v kategóriách začatie podnikania, získavanie stavebných povolení, ochrana minoritných investorov a riešenie platobnej neschopnosti. V porovnaní s rokom 2019 klesla SR zo 42. miesta na 45., Srbsko naopak svoje celkové hodnotenie zlepšilo a po prvýkrát dosiahlo lepšie umiestnenie ako SR. Zmena v poradí krajín je výsledkom viacerých srbských reforiem, ktoré prispeli k zlepšeniu podnikateľských podmienok.

Tabuľka 3 Vyhodnotenie Indexu Doing Business 2020

Kategória	SR		Srbsko	
	Body	Umiestnenie	Body	Umiestnenie
Začatie podnikania	84,8	118	89,3	73
Získavanie stavebných povolení	59,4	146	85,3	9
Prístup k elektrickej energii	83,3	54	73,2	94
Registrácia majetku	90,2	8	71,8	58
Získanie úveru	70,0	48	65,0	67
Ochrana minoritných investorov	56,0	88	70,0	37
Daňové povinnosti firiem	80,6	55	75,3	85
Cezhraničné obchodovanie	100,0	1	96,6	23
Vymáhateľnosť zmlúv	66,1	46	63,1	65
Riešenie platobnej neschopnosti	65,5	46	67,0	41
Celkové hodnotenie	75,6	45	75,7	44

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: WORLD BANK. Doing Business 2020. Economy Profile Slovak Republic. [online]. 2020. [cit. 2020-03-18]. Dostupné na: <<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/slovakia/SVK.pdf>>; WORLD BANK. Doing Business 2020. Economy Profile Serbia. [online]. 2020. [cit. 2020-03-18]. Dostupné na: <<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/serbia/SRB.pdf>>

Z kategórií Indexu Doing Business sme hlbšie zanalyzovali tie, ktoré majú pre zahraničných investorov najväčší význam, resp. sa hodnotenie SR a Srbska v nich výrazne

líši. V rámci kategórií začatie podnikania a získanie stavebného povolenia sa merajú indikátory počet úkonov nevyhnutných na začatie podnikania, resp. výstavby, čas a finančné prostriedky potrebné na ich vykonanie. Pri začatí podnikania sa okrem spomenutých ukazovateľov hodnotí aj výška minimálneho vkladu základného imania. Aj napriek skutočnosti, že SR v roku 2019 uľahčila začatie podnikania zrušením podmienky informovať o nedoplatkoch na daniach a Srbsko naopak začatie podnikania skomplikovalo povinnosťou podnikateľov požiadať o elektronický certifikát a zaregistrovať všetkých vlastníkov osobitne, Srbsko v kategórií vedie. Najväčší rozdiel medzi SR a Srbskom pozorujeme v čase potrebnom na uskutočnenie potrebných úkonov. Srbský podnikateľ založí spoločnosť za 7 dní, zatiaľ čo na SR dosahuje priemerná doba založenia spoločnosti 21,5 dňa. V rámci stavebných povolení je rozdiel doby medzi krajinami viac ako trojnásobný (Srbsko – 99,5 dňa, SR – 300 dní). K úspechu Srbska prispeli aj dve reformy z roku 2019, a to rozšírenie elektronizácie v oblasti stavebných povolení a zníženie administratívnych poplatkov. Tretia meraná kategória – prístup k elektrickej energii – je jednou z najpodstatnejších aspektov podnikateľského prostredia pre zahraničných investorov. Okrem počtu úkonov nevyhnutných na získanie prístupu k elektrickej energii a času a nákladov s tým spojených meria aj cenu elektriny. SR je dlhodobo charakteristická nízkymi cenami elektrickej energie v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ. V Srbsku sú celkové náklady na elektrickú energiu siete ešte nižšie a spoľahlivosť dodávky energie sa v roku 2019 zlepšila, no ostatné aspekty merania (počet úkonov, čas) posunuli Srbsko v hodnotení ďaleko za SR (54. a 94.miesto). Do hodnotenia bol zahrnutý aj Reliability of supply and transparency of tariff index merajúci frekvenciu výpadkov elektriny, mechanizmy na ich sledovanie, reguláciu a obnovu služby a zverejňovanie platných taríf. Registrácia majetku je na území SR časovo aj finančne menej náročná, čo determinuje výrazne lepšie umiestnenie SR v porovnaní so Srbskom (8. a 58. miesto). V dôsledku menšieho počtu daňových platieb podnikateľmi SR za rok, nižšieho času potrebného na zhromažďovanie informácií, výpočet daňovej povinnosti, vyplnenie daňového priznania a prípravu účtovných kníh dosiahla SR o 5,3 bodu viac ako Srbsko, umiestnila sa však až o 30 priečok vyššie.

Vzhľadom na tému našej práce sme sa bližšie zamerali na analýzu cezhraničného obchodovania, ktoré vo veľkej miere determinuje otvorenosť ekonomiky. Tabuľka 4 zobrazuje hodnotenie podmienok cezhraničného obchodovania na území SR a Srbska. SR si v kategórií udržiava najvyššie možné hodnotenie od roku 2015, Srbsko už po piatykrát dosiahlo 23. miesto. Kategória meria čas a náklady spojené s dovozom a vývozom tovaru.

V rámci procesov dovozu a vývozu sa sledujú tri oblasti, a to príprava príslušnej dokumentácie, odbavenie na hraniciach a vnútroštátna preprava. Príprava exportnej aj importnej dokumentácie SR zaberie jednu hodinu a náklady na jej prípravu sú nulové. V Srbsku je dĺžka prípravy exportných dokladov a potvrdení na úrovni dvoch hodín, v prípade importu sa doba predlžuje o jednu hodinu a náklady predstavujú pri oboch obchodných operáciách 35 USD. Trvanie colnej inšpekcie a náklady s ňou spojené sú pre SR nulové, v Srbsku zaberie colná kontrola 4 až 5 hodín a náklady predstavujú 47 USD, resp. 52 USD. Obe krajiny získali v celkovom hodnotení cezhraničného obchodovania viac bodov ako priemer OECD (94,6). Index hodnotí všetky ukazovatele cezhraničného obchodovania vo vzťahu k najväčšiemu obchodnému partnerovi krajiny, ktorým je z hľadiska exportu v prípade oboch krajín Nemecko, z hľadiska importu však Srbsko obchoduje viac s Talianskom. Keďže Nemecko a SR sú členmi EÚ, export a import tovarov medzi nimi je oslobodený od istých obchodných a administratívnych prekážok, ktoré v prípade obchodovania Srbska s Nemeckom, resp. Talianskom existujú.

Tabuľka 4 Vyhodnotenie kategórie Cezhraničné obchodovanie v rámci Indexu Doing Business 2020

Ukazovateľ	SR	Srbsko
<u>Čas – export (v hod.)</u>		
Prechod cez hranicu	0	4
Príprava dokumentácie	1	2
<u>Náklady – export (v USD)</u>		
Prechod cez hranicu	0	47
Príprava dokumentácie	0	35
<u>Čas – import (v hod.)</u>		
Prechod cez hranicu	0	5
Príprava dokumentácie	1	3
<u>Náklady – import (v USD)</u>		
Prechod cez hranicu	0	52
Príprava dokumentácie	0	35

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: WORLD BANK. Doing Business 2020. Economy Profile Slovak Republic. [online]. 2020. [cit. 2020-03-18]. Dostupné na: <<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/slovakia/SVK.pdf>>; WORLD BANK. Doing Business 2020. Economy Profile Serbia. [online]. 2020. [cit. 2020-03-18]. Dostupné na: <<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/serbia/SRB.pdf>>

3.5 Prekážky, výhody a perspektívy obchodných vzťahov SR so Srbskom

3.5.1 Priame zahraničné investície

Prekážky

- **Nízka úroveň hospodárskej súťaže.**
- **Nedostatočný prístup k elektrickej energii.**
- **Neuspokojivá vymáhateľnosť zmlúv, nestrannosť súdov.**

Úroveň hospodárskej súťaže je v Srbsku nedostatočná najmä v oblasti zdravotníctva a energetiky a infraštruktúry, ktoré predstavujú najväčší potenciál pre slovenských investorov. Verejné obstarávanie je narušené korupciou a nekalou hospodárskou súťažou.⁶⁴ Srbsko sa v Corruption Perceptions Index 2019 publikovanom Transparency International umiestnilo zo 180 krajín sveta na 91. mieste, lepšie umiestnenie z krajín CEFTA však dosiahla len Čierna Hora (66. miesto).⁶⁵

Cena elektrickej energie v Srbsku predstavuje motivačný faktor pre alokáciu investície do tejto krajiny, jej infraštruktúra je naopak nedostatočná. Frekvencia výpadkov elektrickej energie je relatívne vysoká a služby spojené s poskytovaním energie nie sú uspokojivé, na čo odkazuje aj hodnotenie Indexu Doing Business (Tabuľka 3).

Z hodnotenia Indexu Doing Business (Tabuľka 3) vyplýva aj finančne a časovo náročná vymáhateľnosť zmlúv. S právnou vymáhateľnosťou zmlúv súvisí nedostatočná nestrannosť srbských súdov, na ktorú odkazuje Svetový index konkurencieschopnosti.

Výhody

- **Nízke prevádzkové náklady.**
- **Daňové zaťaženie.**
- **Početné obchodné dohody.**
- **Lacná a kvalifikovaná pracovná sila.**
- **Slobodné ekonomické zóny.**
- **Geografická poloha.**

⁶⁴ UNCTAD. *Voluntary Peer Review Of Competition Law And Policy: Serbia*. [online]. 2011. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na: <https://bdkadvokati.com/unctad-issues-report-on-competition-policy-in-serbia/?fbclid=IwAR21tuK2xJ4dZhI_BeTlGJrG4y7_7vbfNYEzfkAHqw2Z4uk9-FVKg1QK8ds>

⁶⁵ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption Perceptions Index 2019*. [online]. 2019. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na: <<https://www.transparency.org/cpi2019>>

- **Finančné a daňové stimuly.**
- **Makroekonomická stabilita.**

Srbsko sa vyznačuje nízkymi nákladmi na elektrickú energiu, zemný plyn, ostatné palivá, vodu, poštové služby, pevnú telefónnu linku, faxové služby a údržbu motorových vozidiel.⁶⁶

Daň z príjmu právnických osôb je vo výške 15% (mzdy) a patrí medzi najnižšie v Európe. Ostatné príjmy sú zdaňované sadzbou vo výške 20%. Daň z pridanej hodnoty je vo výške 20%, znížená sadzba dane (10%) platí na vybrané produkty (základné potraviny, denná tlač, komunálne služby a iné).⁶⁷

Obchodné dohody Srbska s EÚ, EHP, Japonskom, USA, Austráliou, Tureckom, krajinami EZVO a CEFTA umožňujú podnikateľom voľný vstup (vzťahujúci sa na väčšinu priemyselných výrobkov) na trh s viac ako 1,3 mld. spotrebiteľmi. Srbsko tak môže pre investov slúžiť aj ako montážne centrum pre vývoz do spomenutých teritórií.⁶⁸

Srbsko disponuje dostatočným množstvom inžinierov, manažérov a ďalších odborníkov, ktoré dokáže pokryť dopyt zo strany medzinárodných spoločností. V Srbsku sa nachádzajú viaceré technické univerzity, resp. technické fakulty a v roku 2019 sa zaviedol aj nový postup v duálnom vzdelávaní, ktorý by mal zvýšiť praktické vzdelávanie študentov a jeho synchronizáciu s potrebami trhu. Zároveň väčšina obyvateľov v produktívnom veku hovorí po anglicky, čo uľahčuje spoluprácu so zahraničnými investormi. Priemerná hrubá mesačná mzda v Srbsku predstavuje 638€ (2019), čo je o 452€ menej ako v rovnakom období v SR.⁶⁹

Viacero srbských regiónov ponúka možnosť pôsobenia v tzv. priemyselných zónach poskytujúcich početné výhody pre tam sídliaace spoločnosti. V súčasnosti sa 14 z týchto zón (Pirot, Subotica, Zrenjanin, FAS Kragujevac, Sumadija Kragujevac, Sabac, Novi Sad, Uzice, Smederevo, Svilajnac, Krusevac, Apatin, Vranje, Priboj and Belgrade)

⁶⁶ STEINHAUSER, Dušan et al. *Vývoj globalizovaného sveta v 21. storočí s akcentom na jeho špecifické oblasti: záverečná správa grantu I-15-107-00 : rok riešenia - 2015*. Bratislava: EKONÓM, 2015, s. 58. ISBN 978-80-225-4215-9.

⁶⁷ DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Financial Benefits and Incentives*. [online]. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na: <<https://ras.gov.rs/invest-in-serbia/why-serbia/financial-benefits-and-incentives#>>

⁶⁸ DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Free Access to a Market of 1,3 bn. Consumers*. [online]. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na: <<https://ras.gov.rs/en/invest-in-serbia/why-serbia/free-access-to-a-market-of-11bn-consumers>>

⁶⁹ DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Highly Qualified Labor*. [online]. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na: <<https://ras.gov.rs/en/invest-in-serbia/why-serbia/free-access-to-a-market-of-11bn-consumers>>

zaraďuje medzi tzv. bezcolné zóny, ktoré okrem bežných výhod priemyselných zón ponúkajú dovoz a vývoz bez DPH a ciel.⁷⁰

Poloha Srbska je v geografickej blízkosti od územia SR a okrem cestných a železničných komunikácií ich spája aj rieka Dunaj. Na území Srbska sa zároveň pretínajú koridory VII – rieka Dunaj – a koridory X – medzinárodné diaľnice a železnice, ktoré predstavujú spojenie medzi západnou Európou a Blízkym východom.⁷¹

Srbsko podporuje greenfield aj brownfield investície vo výrobných sektoroch a službách finančnými príspevkami, prípadne nižšou predajnou cenou stavebných pozemkov na realizáciu projektov, ktoré podporia regionálny hospodársky rozvoj v krajine alebo sú pre krajinu inak dôležité (ak je pozemok vo vlastníctve štátu). Na finančnú podporu majú po splnení podmienok nárok aj malé a stredné podniky zapájajúce sa do exportných aktivít. Zároveň sú po splnení podmienok investorom zo strany štátu poskytované daňové úľavy vo forme daňových prázdnin a zníženia dane z príjmu do výšky 75%. Výhodou je aj viac ako 60 dohôd o zamedzení dvojitého zdanenia, ktoré má Srbsko uzavreté s väčšinou európskych krajín a mnohými asijskými a africkými krajinami.⁷²

Makroekonomické prostredie Srbska vykazuje v posledných rokoch (najmä od roku 2016) kontinuálny rast HDP, znižovanie verejného dlhu a stabilitu menovej politiky.⁷³ Stabilita makroekonomických ukazovateľov, a teda nízke riziko hospodárskej krízy a iných ekonomických ťažkostí na národnej úrovni, predstavuje motiváciu pre zahraničných investorov.

Perspektívy

- **Energetika.**
- **Infraštruktúra.**
- **Životné prostredie.**
- **Výskum a vývoj.**
- **Priemysel.**

⁷⁰ DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Free Zones*. [online]. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na: <<https://ras.gov.rs/en/invest-in-serbia/why-serbia/free-zones>>

⁷¹ DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Optimal Geographic Location*. [online]. [cit. 2020-04-16]. Dostupné na: <<https://ras.gov.rs/en/invest-in-serbia/why-serbia/optimal-geographic-location>>

⁷² DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Financial Benefits and Incentives*. [online]. Dostupné na: <<https://ras.gov.rs/invest-in-serbia/why-serbia/financial-benefits-and-incentives#>>

⁷³ MZVaEZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu*. [online]. 2019. [cit. 2020-04-16]. Dostupné na: <<https://www.mzv.sk/documents/739433/620840/Srbsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>

Problematický stav uhoľných elektrární, ktoré produkujú podstatnú časť (75%) celkovej výroby elektriny Srbska, si s rastúcim dopytom po energii vyžaduje ich modernizáciu spolu s modernizáciou uhoľných baní. Na rekonštrukciu, resp. novú výstavbu sú nevyhnutné rozsiahle štátne alebo súkromné investície, čo predstavuje príležitosť pre slovenských investorov. Jednou z kľúčových oblastí pre slovenské investície sú aj obnoviteľné zdroje vzhľadom na skutočnosť, že dopyt po energii z veterných elektrární a slnečných panelov je výrazne vyšší ako ponuka srbského trhu.⁷⁴

Financovanie zo strany štátu a zahraničných investorov v súčasnosti nedokáže pokryť náklady na výstavbu nových ciest a zároveň na údržbu a rekonštrukciu už fungujúcich komunikácií. Príležitosťou je aj neuspokojivá železničná a lodná doprava, ktoré si vyžadujú značné investície.

Perspektívou v oblasti životného prostredia je výstavba základnej ekologickej infraštruktúry, ktorou Srbsko nedisponuje. Významné sú investície do odpadového hospodárstva – výstavba zariadení na čistenie odpadových vôd, či malých hydroelektrární.

Príležitosťou v oblasti výskumu a vývoja sú investície do projektov nanotechnológií a biotechnológií a v nadväznosti na oblasti energetiky a životného prostredia aj inovatívne projekty na získavanie energie z obnoviteľných zdrojov.

Perspektívou pre slovenských investorov je naďalej prebiehajúca privatizácia srbských štátnych podnikov, pričom roku 2019 sa v procese reštrukturalizácie nachádzalo viac ako 400 podnikov a takmer 100 podnikom hrozil bankrot.⁷⁵

3.5.2 Export

Prekážky

- **Administratívne prekážky.**
- **Nízka úroveň hospodárskej súťaže.**
- **Infraštruktúra.**

⁷⁴ FOREIGN INVESTORS COUNCIL. *White Book*. [online]. 2018. [cit. 2020-04-16]. Dostupné na: <file:///C:/Users/Lenka/Downloads/WB_2018%20EN.pdf>

⁷⁵ MZVaEZ SR. *Ekonomické informácie o teritóriu*. [online]. 2019. [cit. 2020-04-16]. Dostupné na: <<https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Srbsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>

Nakoľko Srbsko nie je členským štátom EÚ, pri prechode tovaru cez hranice existujú viaceré zdržania a dodatočné náklady týkajúce sa potrebnej dokumentácie, na čo odkazuje aj Tabuľka 4. Na druhej strane dosahujú krajiny CEFTA na čele so Srbskom, Albánskom a Severným Macedónskom v tejto oblasti lepšie výsledky ako ostatné tranzitné ekonomiky.⁷⁶

Nízka úroveň hospodárskej súťaže a korupcia predstavujú prekážku nielen pre slovenských investorov, ale aj pre exportérov. Problematická je najmä korupcia v oblasti energetiky a infraštruktúry, ktoré sú pre slovenský export najperspektívnejšie.⁷⁷

Nedostatočná, resp. zastaralá cestná a železničná infraštruktúra a skutočnosť, že nie sú na seba dostatočne napojené, obmedzujú intermobilitu a prepravu tovaru. Lodná doprava čelí najmä problémom týkajúcich sa prekládok, zastaralých prístavov a problematickej navigácie, v dôsledku ktorých sa používa so všetkých druhov tranzitnej prepravy najmenej.⁷⁸

Výhody

- **Geografická, kultúrna a jazyková blízkosť.**
- **Stabilizačná a asociačná dohoda.**
- **Harmonizácia dokumentácie a colného sadzovníka.**
- **Nesaturovaný trh.**

Geografická blízkosť krajín znižuje náklady, ktoré je potrebné vynaložiť na prepravu tovaru. Podobnosť kultúr a jazykov uľahčuje vstup na srbský trh a znižuje náklady na marketingovú stratégiu a samotnú výrobu tovaru, nakoľko diferenciacia produktov nie je potrebná, resp. je potrebná len v malom rozsahu.

Značnú výhodu z hľadiska exportu do Srbska predstavuje podpísaná Stabilizačná a asociačná dohoda, ktorá umožňuje takmer úplne liberalizovaný vývoz. Tarifné prekážky sa vzťahujú len na minimálne množstvo vybraných komodít, a to na tzv. citlivé komodity, ktorými sú prevažne poľnohospodárske výrobky.

⁷⁶ UNCTAD. *Trade Facilitation in the Central European Free Trade Agreement (CEFTA): an imperative to boost intra-regional trade*. [online]. 2018. [cit. 2020-04-20]. Dostupné na: <https://unctad.org/fr/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=1817&fbclid=IwAR3s9rll5LWscdD0TqLt--na_cddqQ8uHXg6l4g9Ow054tioU7c7QIzLzke>

⁷⁷ UNCTAD. *Voluntary Peer Review Of Competition Law And Policy: Serbia*. [online]. 2011. [cit. 2020-04-20]. Dostupné na: <https://bdkadvokati.com/unctad-issues-report-on-competition-policy-in-serbia/?fbclid=IwAR21tuK2xJ4dZhI_BeTlGJrG4y7_7vbfNYEzfkAHqw2Z4uk9-FVKg1QK8ds>

⁷⁸ MZV ČR. *Export do Srbska*. [online]. 2012. [cit. 2020-04-20]. Dostupné na: <https://www.mzv.cz/file/1124574/manual_export_do_srbska.pdf>

Výhodou je aj postupná harmonizácia importnej a exportnej dokumentácie s európskymi štandardmi a zároveň každoročná synchronizácia colného sadzobníka Srbska s kombinovanou nomenklatúrou EÚ. V dôsledku skutočnosti, že polovica krajín CEFTA nie je súčasťou WTO, a teda sa nezaviazali dodržiavať zásady Dohody o uľahčení obchodu (TFA), vytvorili Protokol o uľahčení obchodu (dodatkový protokol CEFTA 5), ktorý zahŕňa okrem záväzkov dohody TFA aj postupné zosúlad'ovanie krajín CEFTA s obchodnými postupmi EÚ. Úplna implementácia protokolu výrazne zníži administratívne prekážky so Srbskom a ostatnými krajinami CEFTA.⁷⁹ Srbsko zároveň zrušilo dovozné licencie na všetky komodity okrem zbraní a munície, policajného a vojenského vybavenia, starožitností, umeleckých diel, drahých kovov, odpadu a látok, ktoré sú nebezpečné pre ozónovú vrstvu.⁸⁰

Srbský trh ani v roku 2020 nevykazuje úplnú saturovanosť, a tak pre slovenské spoločnosti predstavuje perspektívnu lokalitu na expandovanie. Zároveň budú produkty čeliť v Srbsku slabšiemu konkurenčnému tlaku ako na slovenskom trhu. Slovenskí exportéri však musia byť pripravení na nevyspelosť spotrebiteľského správania – srbskí spotrebiteľia uprednostňujú cenu produktov aj na úkor kvality.

Perspektívy

Všetky perspektívne oblasti pre alokáciu slovenských PZI v Srbsku – **energetika, infraštruktúra, životné prostredie, výskum a vývoj a priemysel** - predstavujú zároveň príležitosti pre slovenských exportérov, a to buď vo forme exportu špecializovaných strojov a prístrojov, subdodávok alebo technického poradenstva. Okrem spomenutých oblastí je príležitosťou aj **petrochémia a poľnohospodárstvo**, v ktorom je záujem najmä o poľnohospodárske stroje, zavlažovacie systémy, zariadenia na čistenie odpadových vôd a úpravu pitných vôd. Príležitosťou v oblasti petrochémie sú subdodávky a rôzne doplnujúce služby, pričom možno očakávať zvýšenie dopytu po nich po začatí výstavby plynovodu Južný prúd.⁸¹ Mimoriadne perspektívny je podľa správy MZVaEZ export

⁷⁹ UNCTAD. *Trade Facilitation in the Central European Free Trade Agreement (CEFTA): an imperative to boost intra-regional trade*. [online]. 2018. [cit. 2020-04-20]. Dostupné na: <https://unctad.org/fr/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=1817&fbclid=IwAR3s9rll5LWscdD0TqLt--na_cddqQ8uHXg6l4g9Ow054tioU7c7QIzLzke>

⁸⁰ SOCIETE GENERALE. *Serbia: Regulations And Customs*. [online]. 2020. [cit. 2020-04-20]. Dostupné na: <<https://import-export.societegenerale.fr/en/country/serbia/regulations-customs>>

⁸¹ MZVaEZ SR. *Ekonomické informácie o teritóriu*. [online]. 2019. [cit. 2020-04-20]. Dostupné na: <<https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Srbsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>

vodných turbín, vodných kolies a ich regulátorov, čerpadiel na kvapaliny, výrobkov zo železa a ocele, papiera, lepenky a výrobkov z nich.⁸²

3.6 Diskusia

Politika zahraničného obchodu Srbska je rovnako ako ZOP SR primárne zameraná na podporu exportu a zvyšovanie exportnej výkonnosti. Obe krajiny zároveň podporujú sektory s vyššou pridanou hodnotou, čím sa snažia o transformáciu technologického profilu priemyslu. Vybranými nástrojmi zvyšujú zapojenie malých a stredných podnikov do exportných aktivít, nakoľko sa na celkovom exporte krajín podieľajú len v malom objeme. Zavádzaním reforiem krajiny zlepšujú podnikateľské prostredie, a tým motivujú zahraničných investorov alokovať svoje prostriedky na ich územie. Pre obchodné vzťahy medzi SR a Srbskom je príznačná liberalizácia obchodu v dôsledku uzavretej Stabilizačnej s asociačnej dohody a postupného približovania Srbska do štruktúry únie a jej jednotného trhu.

Slovenská ekonomika patrí medzi najotvorenejšie ekonomiky spomedzi krajín OECD a značne prevyšuje otvorenosť ekonomiky Srbska. Na druhej strane v posledných rokoch sledovaného obdobia Srbsko dominuje v medziročnom raste zapojenia do medzinárodného obchodu. Najväčším obchodným partnerom oboch krajín je EÚ, pričom SR obchoduje najviac s Nemeckom a Českom a Srbsko s Nemeckom a Talianskom. V obchodných vzťahoch oboch krajín sa zvyšuje dôležitosť krajín juhovýchodnej Ázie, najmä Číny. Najväčším dovozcom SR aj Srbska v sektore energetiky je Ruská federácia. Vzhľadom na zameranie oboch krajín na automobilový priemysel tvoria dominantnú časť ich exportu a importu vozidlá a ich súčasti. Významnú úlohu zastávajú aj elektrické stroje a prístroje.

Vzájomný obchod SR a Srbska rástol počas celého sledovaného obdobia (2006 – 2018) s výnimkou roku 2009 v dôsledku svetovej hospodárskej krízy, pričom najvyšší objem vykazoval v roku 2018. Export Srbska na naše územie dosiahol v posledných dvoch rokoch sledované obdobia vyššiu hodnotu ako jeho import, čoho výsledkom bola negatívna

⁸² MZVaEZ SR. *Vyhodnotenie perspektívnych exportných komodít v jednotlivých teritóriách sveta*. [online]. 2016. [cit. 2020-04-20]. Dostupné na: <<https://export.slovensko.sk/wp-content/uploads/2016/02/Vyhodnotenie-perspekt%C3%ADvnych-exportn%C3%BDch-komod%C3%ADt.pdf>>

obchodná bilancia SR so Srbskom. Dôvodom je rastúci objem srbských dodávok pre slovenský automobilový priemysel.

Podnikateľské prostredie SR a Srbska je vysoko porovnateľné, vzhľadom na skutočnosť, že krajiny obsadili 45. a 44. priečku s rozdielom 0,1 bodu v hodnotení Indexu Doing Business 2020. Silnými stránkami srbského trhu, a teda motiváciou pre investov a exportérov, sú nízke prevádzkové náklady, finančné stimuly a daňové úľavy, nesaturovaný trh, zaujímavá geografická poloha, či makroekonomická stabilita. V prístupe k elektrickej energii, v oblasti registrácie majetku, administratívnej záťaže, nezávislosti súdnictva a hospodárskej súťaže dosahuje Srbsko nedostatočnú úroveň. Sektormi s najväčšou perspektívou pre slovenské spoločnosti sú energetika, infraštruktúra, životné prostredie, privatizácia štátnych podnikov a výskum a vývoj so zameraním na inovácie a technológie.

Z výsledkov práce vyplýva, že krajiny dosahujú progresiu ako v makroekonomických ukazovateľoch, tak v ukazovateľoch zahraničného obchodu. Ich vzájomný obchod od roku 2016 výrazne rastie a vzhľadom na početné perspektívy jeho ďalšieho rozvoja možno v budúcnosti očakávať rast intenzity spolupráce medzi SR a Srbskom.

Záver

Hlavným cieľom našej bakalárskej práce bolo na základe vedeckých metód vyhodnotiť vývoj zahraničnoobchodných vzťahov SR so Srbskom. Za účelom dosiahnutia hlavného cieľa sme si stanovili päť parciálnych cieľov. Parciálne ciele zamerané na politiku krajín v oblasti zahraničného obchodu a jej nástroje sme splnili v prvej kapitole našej práce, v ktorej sme charakterizovali a porovnali piliere ZOP SR a ZOP Srbska. Následne sme opísali autonómne a zmluvné nástroje ZOP príznačné pre obchodné vzťahy medzi EÚ a Srbskom, resp. SR a Srbskom. Tretí parciálny cieľ, kvantifikácia zahraničného obchodu SR a Srbska, bol splnený v rámci tretej kapitoly, v ktorej sme analyzovali základné makroekonomické ukazovatele krajín a ich zahraničný obchod z teritoriálneho a komoditného hľadiska. Štvrtý parciálny cieľ, analýzu vývoja obchodných vzťahov medzi SR a Srbskom, sme dosiahli prostredníctvom analýzy objemu exportu, importu, obratu a salda ich vzájomného obchodu v období rokov 2006 – 2018. Zároveň sme prostredníctvom Indexu obchodnej intenzity vypočítali silu obchodných vzťahov medzi SR a Srbskom vzhľadom na ich postavenie v medzinárodnom obchode. Súčasťou analýzy vzájomných obchodných vzťahov bola aj kvantifikácia a vývoj prílevu slovenských PZI do Srbska a srbských PZI do SR v rokoch 2006 – 2018. Analýzu PZI sme rozšírili o porovnanie hodnotenia podnikateľského prostredia v SR a v Srbsku, ktoré je výsledkom Indexu Doing Business. V rámci tretej kapitoly bol splnený aj posledný parciálny cieľ, skúmanie prekážok a perspektív vzájomnej obchodnej spolupráce medzi SR a Srbskom, pri ktorom sme vychádzali z výsledkov dosiahnutých v predchádzajúcich častiach našej práce, z hodnotenia Indexu Doing Business a ďalších publikácií zameraných na investičné a obchodné prostredie Srbska.

Naplnením jednotlivých parciálnych cieľov sme dospeli k dosiahnutiu hlavného cieľa našej práce. Vzájomný zahraničný obchod medzi SR a Srbskom vykazuje stúpajúcu tendenciu, pričom v poslednom roku sledovaného obdobia (2018) dosiahol hodnotu 766,2 mil. EUR, čo predstavuje takmer 4-násobné zvýšenie v porovnaní s rokom 2006, kedy Srbsko vzniklo ako samostatný štát. Od roku 2017 preyšuje objem importu zo Srbska objem slovenského exportu, a teda so Srbskom dosahujeme negatívnu obchodnú bilanciu, ktorá v roku 2018 činila 17,8 mil. EUR. Príčinou sú rastúce dodávky pre slovenský automobilový priemysel, ktorý tvorí jeden z pilierov našej ekonomiky. Počas celého sledovaného obdobia (2006 – 2018) sme zo Srbska dovážali najmä stroje a zariadenia

(SITC 7), trhové výrobky (SITC 6) a chemikálie (SITC 5). Stroje a zariadenia a trhové výrobky tvorili spolu s ostatnými komoditami (SITC 9) aj najväčší podiel vývozu zo SR do Srbska. Stav slovenských PZI v Srbsku od roku 2016 klesá, a to aj napriek viacerým reformám Srbska na zlepšenie podnikateľského prostredia. Najväčšiu perspektívu pre slovenských investorov predstavujú investície do nových technológií, inovácií, infraštruktúry, ochrany životného prostredia a energetického sektora. Perspektívnymi komoditami vývozu do Srbska vzhľadom na zameranie slovenského priemyslu sú podľa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR najmä vodné kolesá, turbíny a ich regulátory a čerpadlá na kvapaliny potrebné pri početných projektoch malých vodných elektrární a zariadení na úpravu čistých vôd a čistenie odpadových vôd. Ďalšou perspektívou sú subdodávky pre projekty v energetickom sektore, infraštruktúre, projekty vzťahujúce sa na ochranu životného prostredia a stroje pre poľnohospodárstvo. Vychádzajúc z hodnotenia Indexu Doing Business, Svetového indexu konkurencieschopnosti, organizácie Foreign Investors Council, Rozvojovej agentúry Srbska a ďalších odborných publikácií možno povedať, že najvýraznejšími prekážkami pre slovenských investorov a exportérov je nedostatočný prístup k elektrickej energii, korupcia, neuspokojivá právna vymáhateľnosť zmlúv, zastaralá a nedostatočne rozvinutá infraštruktúra a administratívne prekážky obchodu. Naopak motiváciu predstavuje geografická, jazyková a kultúrna blízkosť krajín, finančná podpora a daňové úľavy zo strany štátu, nízke daňové zaťaženie, nízke prevádzkové náklady, lacná a kvalifikovaná pracovná sila, slobodné ekonomické zóny, makroekonomická stabilita, nesaturovaný trh, liberalizácia obchodu, postupná harmonizácia dokumentácie a synchronizácia colného sadzobníka s EÚ.

Výsledky našej práce môžu nájsť využitie u slovenských podnikateľských subjektov zvažujúcich alokáciu finančných prostriedkov na územie Srbska, resp. zvažujúcich export na srbský trh. Zároveň môžu byť použité ako východisko pre hlbšiu analýzu vzájomných vzťahov medzi krajinami.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje

1. BALÁŽ, Peter et al. *Medzinárodné podnikanie : na vlně globalizujúcej sa svetovej ekonomiky. 5. preprac. a dopl. vyd.* Bratislava : Sprint dva, 2010. s. 262-265, 268, 284-287. Economics. ISBN 978-80-89393-18-3.
2. BENEŠ, Vlastislav. *Zahraniční obchod: příručka pro obchodní praxi.* Praha: Grada Publishing, 2004, s. 50-60. ISBN 80-247-0558-3.
3. LIPKOVÁ, Ľudmila. *Medzinárodné hospodárske vzťahy.* Bratislava: SPRINT vfra, 2000, s. 95. Nová ekonómia. ISBN 80-88848-54-7.
4. LISÝ, Ján et al. *Ekonómia.* Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 547. [34,73 AH]. Ekonómia. ISBN 978-80-8078-406-5.
5. MICHNÍK, Ľubomír et al. *Zahraničný obchod: ekonomika, stratégia, podnikanie.* Bratislava: Sprint vfra, 1998, s. 56-57. Nová ekonómia. ISBN 80-8884-31-8.
6. STEINHAUSER, Dušan et al. *Vývoj globalizovaného sveta v 21. storočí s akcentom na jeho špecifické oblasti: záverečná správa grantu I-15-107-00 : rok riešenia - 2015.* Bratislava: EKONÓM, 2015, s. 58. ISBN 978-80-225-4215-9.
7. ŠTĚRBOVÁ, Ľudmila. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století.* Praha: Grada Publishing, 2013, s. 120. Expert. ISBN 978-80-247-4694-4.
8. ŠUPÍN, Mikuláš. *Globalizácia a zahraničnoobchodná politika Slovenska (predslov). Marketing a obchod 2007: vplyv globalizácie na zahraničnoobchodnú politiku, zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie.* Zvolen: Národné lesnícke centrum, 2007, s. 7. ISBN 978-80-8093-026-4.
9. ZUBALOVÁ, Ľubica. *Zahraničnoobchodná politika EÚ: (vzťahy s vybranými regiónmi).* Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2017, 166s. [11,59 AH]. ISBN 978-80-225-4439-9.
10. ZUBALOVÁ, Ľubica - DRIENIKOVÁ, Kristína. *Foreign-Trade Relations of the Slovak Republic with Western Balkans. Trends and Challenges in the European Business Environment: Trade, International Business and Tourism: Proceedings of the 6th International Scientific Conference, October 17 - 18, 2019 (Mojmírovce, Slovak Republic).* Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2019, s. 499,501. ISBN 978-80-225-4646-1.

Elektronické publikácie a internetové články

11. DATACUBE. *HDP dôchodkovou metódou v bežných cenách*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/nu1037rs/v_nu1037rs_00_00_00_sk
12. DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Financial Benefits and Incentives*. [online]. Dostupné na: <https://ras.gov.rs/invest-in-serbia/why-serbia/financial-benefits-and-incentives#>
13. DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Free Zones*. [online]. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na: <https://ras.gov.rs/en/invest-in-serbia/why-serbia/free-zones>
14. DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Free Access to a Market of 1,3 bn. Consumers*. [online]. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na: <https://ras.gov.rs/en/invest-in-serbia/why-serbia/free-access-to-a-market-of-11bn-consumers>
15. DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Highly Qualified Labor*. [online]. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na: <https://ras.gov.rs/en/invest-in-serbia/why-serbia/free-access-to-a-market-of-11bn-consumers>
16. DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Optimal Geographic Location*. [online]. [cit. 2020-04-16]. Dostupné na: <https://ras.gov.rs/en/invest-in-serbia/why-serbia/optimal-geographic-location>
17. DEVELOPMENT AGENCY OF SERBIA. *Serbia has attracted over €29 billion of inward foreign direct investment since 2007*. [online]. 2020. [cit. 2020-03-02]. Dostupné na: <https://ras.gov.rs/en/invest-in-serbia/why-serbia/join-the-pool-of-the-successful>
18. EUROEKONÓM. *Ekonomika Slovenska 2018*. [online]. 2019. [cit. 2019-12-15]. Dostupné na: <https://www.euroekonom.sk/ekonomika/ekonomika-sr/ekonomika-slovenska-2018/>
19. EXIMBANKA. *Stratégia vonkajších ekonomických vzťahov Slovenskej republiky na obdobie 2014 – 2020*. [online]. 2013. [cit. 2019-12-05]. Dostupné na: https://www.eximbanka.sk/buxus/docs/dokumenty/strategia_vonkajcich_ekonomickych_vztahov_slovenskej_republiky_na_obdobie_2014_%E2%80%93_2020_1.pdf?fbclid=IwAR1eiiQi0DXV8RtB0Cb0s3xF75HNupFM7ggyI7xyOgfDfmHVC_rPhhGmV_MY

20. EXPORT.SLOVENSKO.SK. *Spoločná obchodná politika EÚ*. [online]. [cit. 2019-12-05]. Dostupné na: <<https://export.slovensko.sk/zaciname-s-exportom/spolocna-obchodna-politika-eu/>>
21. FINWEB. *Srbsko sa otáča na východ, podpíše dohodu s Ruskom. Lajčák tento krok označil za matúci*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://finweb.hnonline.sk/zahranicna-ekonomika/2030587-srbsko-sa-otaca-na-vychod-podpise-dohodu-s-ruskom-lajcak-tento-krok-oznacil-za-matuci>>
22. FOREIGN INVESTORS COUNCIL. *White Book*. [online]. 2018. [cit. 2020-04-16]. Dostupné na: <file:///C:/Users/Lenka/Downloads/WB_2018%20EN.pdf>
23. Gonnelli, Adam. *Basics of Foreign Trade and Exchange* [elektronický zdroj]. New York, [1993], online. s. 18-22. [cit. 2019-11-20]. Dostupné na: <https://www.dphu.org/uploads/attachements/books/books_3690_0.pdf>
24. HOSPODÁRSKE NOVINY. *Čína dodá Srbsku vojenské vybavenie*. [online]. 2020. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://hnonline.sk/svet/2004128-cina-doda-srbsku-vojenske-vybavenie>>
25. INTERNATIONAL TRADE STATISTICS. *List of services exported by Slovakia*. [online]. [cit. 2019-12-16]. Dostupné na: <https://www.trademap.org/tradestat/Service_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c703%7c%7c%7c%7c%7c%7cS00%7c1%7c3%7c1%7c2%7c2%7c1%7c5%7c1%7c1>
26. INVESTIČNÍ WEB. *Srbsko podepsalo dohodu o voľnom obchode s blokom vedeným Ruskom*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://www.investicniweb.cz/news-srbsko-podepsalo-dohodu-o-volnem-obchodu-s-blokem-vedenym-ruskem/>>
27. JANČURA, Matúš et al. *Vývoj a štruktúra Slovenského exportu a importu*. In Bencot Weekly Report [online]. 2018. Bratislava: Bencot Group, 2018, č. 18. . [cit. 2020-01-23]. Dostupné na: <<https://www.bencont.sk/app/cmsSiteAttachment.php?ID=212&disposition=inline>>
28. MH SR. *Vykonávanie spoločnej obchodnej politiky*. [online]. [cit. 2019-11-29]. Dostupné na: <<https://www.mhsr.sk/obchod/obchodne-vztahy-s-tretimi-krajinami/spolocna-obchodna-politika-eu/vykonavanie-spolocnej-obchodnej-politiky>>
29. MH SR. *Výsledky zahraničného obchodu*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na internete: <<https://www.mhsr.sk/obchod/bilateralne-obchodne-vztahy/vysledky-zahranicneho-obchodu>>

30. MH SR. *Zahraničný obchod SR - január až december 2018 (a rovnaké obdobie roku 2017)*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <<https://www.mhsr.sk/uploads/files/v6A37K3a.pdf>>
31. MINISTARSTVO TRGOVINE, TURIZMA I TELEKOMUNIKACIJA. *Strategija razvoja trgovine Republike Srbije do 2020*. [online]. 2016. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <https://mtt.gov.rs/download/3/strategija_razvoja_trgovine018_cyr.pdf>
32. MINISTRY OF FINANCE, REPUBLIC OF SERBIA. *Monthly Update*. [online]. 2019. [cit. 2019-12-15]. Dostupné na: <<http://www.javnidug.gov.rs/upload/Brief%20update%20for%20investors/2019/Republic%20of%20Serbia%20Monthly%20Update%20April%202019.pdf>>
33. MZV ČR. *Export do Srbska*. [online]. 2012. [cit. 2020-04-20]. Dostupné na: <https://www.mzv.cz/file/1124574/manual_export_do_srbska.pdf>
34. MZVaEZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu*. [online]. 2014. [cit. 2020-02-02]. Dostupné na: <https://export.slovensko.sk/wp-content/uploads/2015/03/Srbsko-Ekonomick%C3%A9-inform%C3%A1cie-o-terit%C3%B3riu_November-2014.pdf>
35. MZVaEZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu*. [online]. 2019. [cit. 2019-12-15]. Dostupné na internete: <<https://www.mzv.sk/documents/739433/620840/Srbsko+-ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2019>>
36. MZVaEZ SR. *Vyhodnotenie perspektívnych exportných komodít v jednotlivých teritóriách sveta*. [online]. 2016. [cit. 2020-04-20]. Dostupné na: <<https://export.slovensko.sk/wp-content/uploads/2016/02/Vyhodnotenie-perspekt%C3%ADvnych-exportn%C3%BDch-komod%C3%ADt.pdf>>
37. MZVSR. *Proexportná politika Slovenskej republiky Na roky 2007 – 2013*. [online]. 2006. [cit. 2019-12-05]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/documents/10182/11595/proexportna_politikaSR_+2007_2013.pdf?fbclid=IwAR3k0xfsmMEGHlDKy5PchpE7gYtbZI6Gc0RiiWs_stZ7tQWYilJut05D19g>
38. NATIONAL BANK OF SERBIA. *Macroeconomic Developments in Serbia*. [online]. 2020. [cit. 2019-12-15]. Dostupné na: <https://www.nbs.rs/internet/english/18/18_3/presentation_invest.pdf>
39. NBS. *Priame zahraničné investície*. [online]. 2019. [cit. 2020-03-25]. Dostupné na: <<https://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie>>

40. PRAVNO-INFORMACIONI SISTEM. *Strategiju i politiku razvoja industrije Republike Srbije od 2011 do 2020*. [online]. 2011. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2011/55/1/reg>
41. SANTANDER. *Serbian economic outline*. [online]. 2020. [cit. 2020-01-23]. Dostupné na: <https://santandertrade.com/en/portal/analyse-markets/serbia/economic-outline>
42. SERBIANMONITOR. *Fiat no longer No. 1 exporter in Serbia* [online]. 2019. [cit. 2020-01-23]. Dostupné na: <https://www.serbianmonitor.com/en/fiat-no-longer-no-1-exporter-in-serbia/>
43. SLOVENSKÁ SPOLOČNOSŤ PRE ZAHRANIČNÚ POLITIKU. *Súčasnú srbsko-ruskú vzťahy – priateľstvo či pragmatizmus?*. [online]. 2015. [cit. 2020-01-20]. Dostupné na: <https://zahranicnapolitika.sk/sucasne-srbsko-ruske-vztahy-priatelstvo-ci-pragmatizmus/>
44. SOCIETE GENERALE. *Serbia: Regulations And Customs*. [online]. 2020. [cit. 2020-04-20]. Dostupné na: <https://import-export.societegenerale.fr/en/country/serbia/regulations-customs>
45. STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. *Exports and imports, by SITC rev.4 divisions*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-23]. Dostupné na: <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/170302?languageCode=en-US>
46. STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. *Exports and imports, by SITC rev. 4, groups*. [online]. 2019. [cit. 2020-02-27]. Dostupné na: <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/170303?languageCode=en-US>
47. STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. *External trade of goods*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/1701?languageCode=en-US>
48. STATISTICAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA. *Gross domestic product at current prices, amount in millions*. [online]. 2019. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: <http://opendata.stat.gov.rs/odata/?id=en-us>
49. TERAZ. *Raši podpísal v Srbsku memorandum o výmene skúseností v inováciách*. [online]. 2019. [cit. 2020-03-02]. Dostupné na: <https://www.teraz.sk/spravy/rasi-podpisal-v-srbsku-memorandum-o-v/355623-clanok.html>
50. THE DELEGATION OF THE EUROPEAN UNION TO THE REPUBLIC OF SERBIA. *Serbia – eu trade liberalisation*. [online]. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: <https://europa.rs/serbia-and-the-eu/trade/?lang=en>

51. THE GLOBAL ECONOMY. *Serbia: Exports, Percent of GDP*. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <<https://www.theglobaleconomy.com/Serbia/Exports/>>
52. THE GLOBAL ECONOMY. *Serbia: Trade Openness*. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <https://www.theglobaleconomy.com/Serbia/trade_openness/>
53. THE GLOBAL ECONOMY. *Slovakia: Exports, Percent of GDP*. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <<https://www.theglobaleconomy.com/Slovakia/Exports/>>
54. THE GLOBAL ECONOMY. *Slovakia: Imports, Percent of GDP*. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <<https://www.theglobaleconomy.com/Slovakia/Imports/>>
55. THE GLOBAL ECONOMY. *Slovakia: Trade Openness*. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na: <https://www.theglobaleconomy.com/Slovakia/trade_openness/>
56. TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption Perceptions Index 2019*. [online]. 2019. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na: <<https://www.transparency.org/cpi2019>>
57. UNCTAD. *Trade Facilitation in the Central European Free Trade Agreement (CEFTA): an imperative to boost intra-regional trade*. [online]. 2018. [cit. 2020-04-20]. Dostupné na: <https://unctad.org/fr/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=1817&fbclid=IwAR3s9rl15LWscdD0TqLt--na_cddqQ8uHXg6l4g9Ow054tioU7c7QIzLzkE>
58. UNCTAD. *Voluntary Peer Review Of Competition Law And Policy: Serbia*. [online]. 2011. [cit. 2020-04-14]. Dostupné na: <https://bdkadvokati.com/unctad-issues-report-on-competition-policy-in-serbia/?fbclid=IwAR21tuK2xJ4dZhI_BeTlGJrG4y7_7vbfNYEzfkAHqw2Z4uk9-FVKg1QK8ds>
59. UNCTADSTAT. *International Trade in Goods and Services*. [online]. 2019. [cit. 2020-03-20]. Dostupné na: <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en>
60. VELUT, Jean-Baptiste. Trade Policy. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)* [online]. Orlando: Elsevier Ltd, 201. s. 485-490. ISBN 978-0080970868. [cit. 2019-11-20]. Dostupné na: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780080970868750537?via%3Dihub>>
61. WITS. *Slovak Republic exports, imports and trade balance By Country 2018*. [online]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné na: <

<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SVK/Year/2018/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country>>

62. WITS. *Serbia, FR(Serbia/Montenegro) exports, imports and trade balance By Country 2018*. [online]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné na: <<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SER/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country>>
63. WORLD BANK. *Doing Business 2020. Economy Profile Serbia*. [online]. 2020. [cit. 2020-03-18]. Dostupné na: <<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/serbia/SRB.pdf>>
64. WORLD BANK. *Doing Business 2020. Economy Profile Slovak Republic*. [online]. 2020. [cit. 2020-03-18]. Dostupné na: <<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/slovakia/SVK.pdf>>